

РУСИН

www.rusynacademy.sk

RUSÍN r. XXXII, č. 6/2022

**Гавриіл Бескид – активный
потомок славных Бескидов,
котрый пішов до вічності
22. 9. 2022 у Пряшові.**

Фото: А. З.

КУЛТУРА • ЛІТЕРАТУРА • ЯЗЫК • ІСТОРІЯ

• Активний русиніста у Мадярьску Михаїл Капраль 25. 10. 2022 одсятковав 65 років од народжіня. Фото: А. З.

ПгДр. Марія МАЛЬЦОВСКА, бывша редакторка Народных новинок і Русина, Пряшів, Словакія

Одышов до вічності Мгр. Гавриіл БЕСКИД – активний потомок славных Бескидів

Недавно в Будапешті Мгр. Гавриіл Бескид, окрем інших, був на міжнародній научній конференції під назвов *Світова русиністика днесь: вопросы теорії і практики оцінений Премієв Антонія Годинки за визначный вклад до русиньского возродного руху і русиністики, котру перевзяв в ёго мені Мгр. Петро Медвідь. До рук Г. Бескида ся дістало наслідно тото оцініня за помочи Мгр. Петра Крайняка, а в тім самім тыждню сьме ся дізнали, же 22. септембра 2022 у Пряшові дотовкло сердце єдного зо славных синів роду Бескидів. Погріб Гавриіла Бескида у погребній салі Глорія у Пряшові був 25. септембра о 12.00 год. Вічная ёму память!*

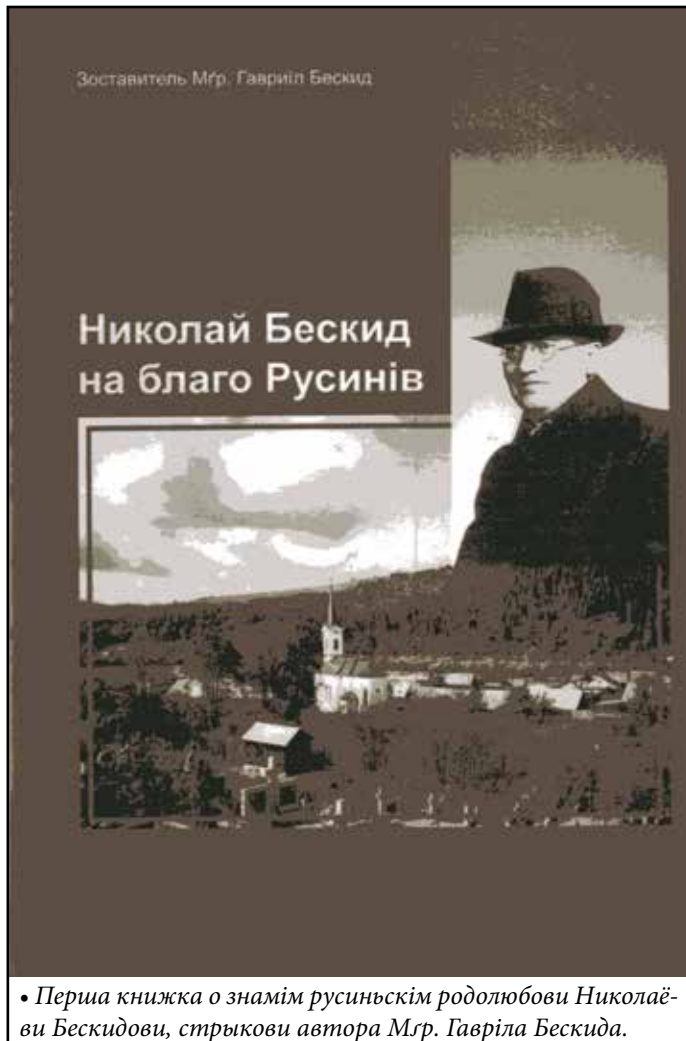
Родина Бескидовых (Михал, Грігорій, Николай, Антоній і ціла плеяда інших) уж од половини 19. стороча і до половини 20. стороча внесли цінный вклад до русиньской історії, літературы і політики. Мгр. Гавриіл Бескид, по професії учитель російского языка, належить ку людём, котры ся по ніжній революції, кедь ся формовав на повну силу русиньський рух на Словакії, мімо-рядно активно проявили на русиньскім полю.

Народив ся Гавриіл Бескид 28. септембра 1929 року в Кошціях в родині Евгенія Бескида і Марты, родженой Холошняёвой. Ціле своє дїтинство пережив в русиньскім селі Легнава Старолюбовняньского окресу, яке гранічить з Лемками в Польщі, де ёго отець був грекокатолицькым священником 35 років. Там выходив основну школу. Ёго учителями были Варфоломій (єден з директорів „Українського національного театру“ в Пряшові, днесь Театра Александра Духновіча) і Клара Баволярёвы. Скончів Штатну руську гімназію у Пряшові і Высоку школу педагогічну в Братіславі. Учів у Легнаві, в Малім Липнику, на Середній педагогічній школі Клементя Готвалда, на Дванадцять-рочній середній школі, на Електотехнічній і Стройницькій школі в Пряшові, скады і одышов до пензії в році 1991. По ніжній революції ся активно запоїв до русиньского руху, наперед у звязи з Руськым домом, дале як бадатель і розшырєватель бескидіаны і карпатської русиньской літературы вцілім.

– Наперед было треба ся постарати о навернутя Руського дому Русинам, який був незаконно поштатненный в 1965-ім році. На то было треба обновити членську базу як Руського клубу, так Русиньского культурно-освітнёго общества А. Духновіча при Руськім домі в Пряшові, – говорив Мгр. Гавриіл Бескид. – Ку

ОБСЯГ

ПгДр. Марія МАЛЬЦОВСКА: Одышов до вічності Мгр. Гавриіл БЕСКИД – активный потомок славных Бескидів	1
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Радіо русин.ФМ є ту вже 10 років	4
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Цїну Александра Павловича здобыв Іван БОДНАР	5
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Проф. Др. Михайл КАПРАЛЬ, к. н., славить 65 років од свого народжїня	6
Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ: Высокошкольський учитель русиньского языка у Сербії – проф. др. Михайло ФЕЙСА одсвятковав своє 65-роча	8
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Лавреатом Цїны Пряшівского самостравного края став тот рік і Юрій ШТЕНЁ	8
Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД.: Вышла далша книжка АРК в СР, зборник поезії Гелены ГІЦОВОЙ-МІЦОВЧІНОЙ – Капкы росы	9
PhDr. Luba KRÁLOVÁ, PhD.: Rusíni na Slovensku v transformačných procesoch po roku 1989 – Špecifické problémy jazykovej a národnej sebareflexie (1)	10
Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД.: ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ НА РІК 2022 ч. 6	13
Штефан СУХЫЙ: НЕЗАБУДКА: Маляр мороз, Сон о біцїглю, Рїзвяна ялічка, Чом пискать машина? За святвечернім столом, Із Хрїстовой молодости, Выношована рїздвяной ялічки, Стражный ангелику	13
Осиф КУДЗЕЙ: ХРУМКЫ: Начасованя, Перерушіня, Наполеон, Принціп, Прирівнаня, Посиджїня, Тїснота	15
Марія ГІРОВА-ВАСЬКОВА: СПОМИНЫ СЕРДЦЯ: Малєваный образ, Материны русалькы, Співанкы, Дорогы дїточкы	17
Марія і Еріка КОСТОВЫ: ПРИПОВІДКЫ НА ДОБРУ НІЧ: О Сонечным кралєві	18
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Одбыло ся 34-те засіданя ОРСР. Платформа собі припомянула 10 років єствованя	23
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Пряшівський край поведе Мілан МАЕРЬСКИЙ	25
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: 30 років од Першого языкового конгресу, імпульз ку кодїфікації	26
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: Ансабель Рутенія ся став лавреатом конкурзу Языком танця	28
Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД.: Узрїла світло світа нова книжки Меланії GERMANOVY – Люде, будьме людми	30
Мгр. Петро МЕДВІДЬ: 290 років од народжїня Андрія БАЧІНЬСКОГО, єпископа і провітителя	31
Проф. Др. Павел Роберт МАГОЧІЙ: Споминаме 165-роча од народжїня священника і писателя Емілія КУБЕКА	32

тій роботі мене притягнув Іван Бобак, як бувший учительський колега і Др. Андрій Дрібняк. І так дішло ку нарочітым стрічам, к гляданю архівных і інших матеріалів. Ай кедь не было іщі Дому, културно-освітня робота клубу ішла все в інших заряджінях. Довга была путь, поky вшытко стало на міру і Руськый дом в 2002-ім році ся навернув тым, кому патрить. Далє був єм собі свідомый того, же моім посланєм, неписаным внутрішнім законом, є спрístupнити Русинам цінне духовне богатство моїх предків. Задача то не была і не є нияк легка, бо я ани не думав, же ся буду колись тов проблематіков професіонално занямати. Много архівных матеріалів было пороздаваных або проданых, наприклад, лем 10 міхів новинок, яky выходили за першой републікы, одвіз з Легнавы од мого отця Євгенія Бескида Доц. Др. Василь Гривна. Купив даякы матеріалы і Михал Дубай, і Доц. Др. Андрій Шлепецькый. В Кошіцях зась отців брат Александер Бескид передав рукописный матеріал із сценарямы про 12 фільмів, яky зробив мій стрыко Др. Николай Бескид до Прагы, Др. Іванови Кремпови, як і дакотры книжкы. По смерти

мого стрыка Александра, снажив єм ся дати докопы зостаток рукописных матеріалів по небогім стрыкови Николаїви. Вшыток тот матеріал, як і бадательський, котрый єм роздобыв тяжков путєв по архівах в Празі і в Будапешті, на Підкарпатю (в Берегові), собі високо ціню і храню, як зорніцю ока. На тоты матеріалы часто ся операм у своїх статях. Великым помічником в зачатках моєй выскумной роботы была книжка Павла Роберта Магочія Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848 – 1948), выдана в Ужгороді в 1994-ім році, де в богатій бібліографії єм нашов велике множество істочників о Бескидовых. Листуючі творы Олены Рудловчакowej, мене дуже заінтересовала єй робота Духнович, твори III, де так істо під алфавітным указователєм єм нашов шырокый діапазон матеріалів о творчости аж мого прапрадіда Михала, котрый діяв іщі в зачатках другой половины 19. стороча. Ясно, же тоты факты ня дуже іншпіровали ку спрístupніню і оцініню творчости цілого ряду людей з родины Бескидовых. Єм гордый на то, же были великым приносом до нашой карпаторусиньской історії, літературы, але і языка.

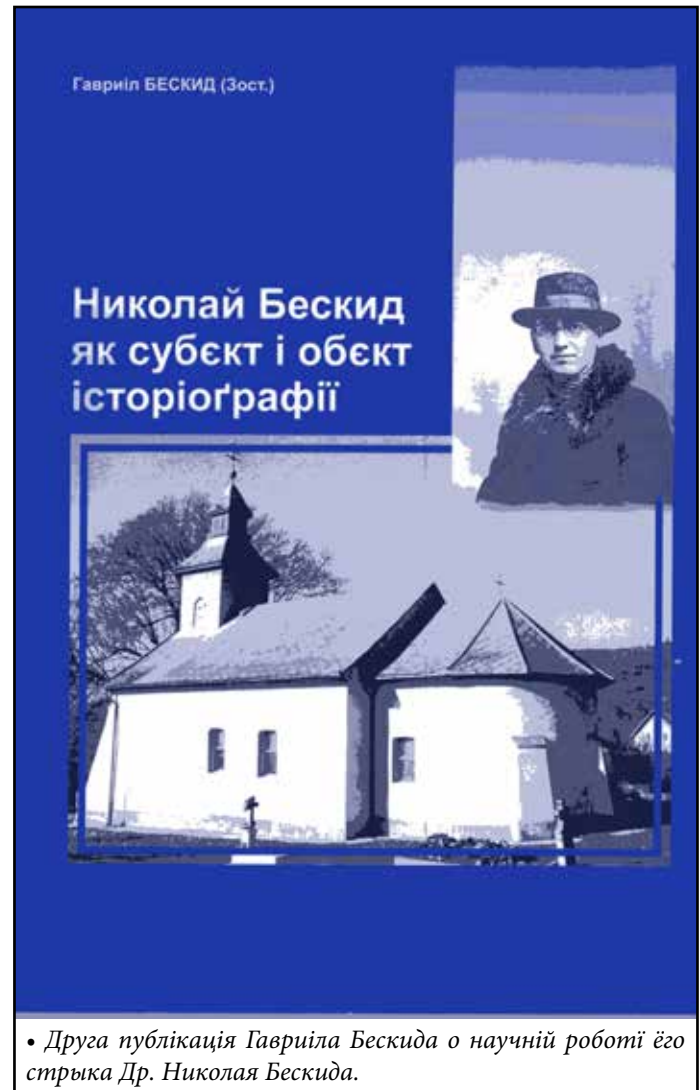
А якы якы были можности реалізації снаг у споминаній бескидіані і в карпаторусиньській літературі? Тадь сам Г. Бескид, як сам твердить, до того часу ся тов проблематіков не занямав.

– Зачаткы роботы в даній области по Ніжній революції были про мене дость тяжкы, бо єм учів на Середній промьсловій школі стройницькій, а окрема того, довгы рокы єм ся сам старав о свою немічну маму, яка пострадала при автогаварії. Дорога до писаня не была легка. Роль зограла єдна нагода, кедь єм з Доц. Андрієм Шлепецькым навщівив в 1991-ім році редакцію Народных новинок. А Шлепецькый написав статью о Николаїви Бескидови, а не мав фотографію, а я тоту фотографію мого стрыка приніс. Із статі ня заінтересовали такы рядкы: “Єго великый матеріал нашой історії бы ся змістив до пятєх книг. Я пересвідченый, же меджі нашым молодым поколінєм ся найде чоловік, котрый спрацує наслідство того нашого великого історіколітературознавця...” З того часу я зачав сполупрацовати з нововзникнутов редакцієв, за што єм їй барз вдячний, як і їй редакторці і писательці Марії Мальцовській, яка ня притягла до сполупрацы. Мусив єм ся много доучіти з карпаторусиньской історії і літературы, бо як бувший русіста був єм орьентованый на ро-

сійску і тогдышню советську літературу. Я ся доднесь все лем учу, а хотів бы-м повісти, же лем тоты русісты можуть быти про Русинів хосенны, котры проглублять свої знаня і з проблематікы карпатських Русинів. Вышла серія статей в рубріці „З письменной літературы Русинів“ – од латиньской doby аж по розпад Австро-Угорціны. Од зачатку в „Народных новинках“ і в часописі „Русин“ обявили ся публікації, тематічно заміряны на проблематіку нашої історії, літературы, о особностях, о котрых ся мало знало меджі русиньсков громадов, а самособов ем ся снажив спрístupнити ай творы Др. Николая Бескида, котры были дотеперь мало знамы, а были выданы будь в часі Австро-Угорціны або в меджівоинонім часі в журналах і календарях, або книжно.

Од 2001-ого року виходить дуже хосенна публікація **Русиньскый народный календарь**, яких до 2005-ого року вышло пять. Гавриіл Бескид був еден із плодних сполупрацовників тых важных публікацій. Находиме ёго статі на розлічны актуалны темы, присвячены главным історічным датам окремых років. Ту ся мож дочітати о Грекокатолицькій руській гімназії, о Грекокатолицькій руській учительській семінарії, о культурных обществах Русинів од другой половины 19. стороча, о визнамных особностях Руського клубу і Общества А. Духновича в Пряшові. Многы статі Мгр. Гавриіла Бескида ся обявили і в заграничных русиньских выданнях: *Besida*, *Vsedержавный русиньскый вістник*, *Podkarpatská Rus* і інде. Находиме ёго мено в *Encyclopedia of Rusyn History and Culture* меджі 24 сполупрацовниками, яку выдав професор Павел Роберт Магочій і професор Іван Поп в 2003-ім році в Торонті в Канаді. Сам є зоставителём своєї першой книжки а то **Николай Бескид на благо Русинів**, яка вышла у 2005-ім році у видавательстві Валерія Падяка в Ужгороді.

Активіты Г. Бескида ся не огранічують лем на публікачну роботу. У 2002-ім році був ініціатором научного семінара – 120 років од народжіня Николая Бескида, як і одкрытя памятной таблы історікови, в Легнаві і в Болдогкеваралі в Мадярьску, організовав бісїду з писателём Підкарпатя Василём Сочком-Боржавином, семінар на тему 80 років Общества А. Духновича в Пряшові і ряд інших активіт. Г. Бескид выступав на визнамных русиньских форумах, як делегат Світових конгресів Русинів у Буда-

пешті, в Ужгороді і в Пряшові, Криніці, Сігеті, на научных семінарах в Мадярьску, в Ужгороді і інде. На сердцю му лежав проблем занедбаних гробів наших культурных великанів, як: Юлій Ставровскый-Попрадов, Михал Бескид, Іреней Ханат, Корнелій Добрянський в Чертіжнім, які требало обновити, як і реалізувати памятну комнату спомянутым людем, і писателёви Василёви Зозулякови.

Таких благородных діл на конті Г. Бескида бы ся нашло і веце, наприклад, меджінародный семінар ку 105. рочніці од народжіня Юлія Ставровского-Попрадова, реалізація проєктів Русиньского культурно-освітнёго общества Александра Духновича в Пряшові, якого був председом і цілый ряд інших хосенных діл на благо Русинів.

Здрой: **100 визнамных Русинів очами сучасників, І. часть**, Пряшів: Світовый конгрес Русинів, 2007, стор. 7-10. Языкова управа, актуалізація і фото: А. З.

Радіо русин.ФМ є ту вже 10 років

Радіо – то феномен, котрый міцно засягнув і овпливнив живот і приниманя інформацій у 20-ім сторочу. Хоць поступно пришло телевіз-не высиланя і новы медії звязаны з інтернетом, радіо все мать своїх слухателів, своїх любителів, а главні, своє чаро.

Початкы розгласового высиланя про Русинів на території днешній Словакії сягають до меджівойного періоду, до року 1930, коли зачало пробне высиланя про Русинів Підкарпатської Руси і Пряшівщини, яке ся поступно стало регулярным. Было то высиланя Чехословацького Радіожурналу і высилало ся з Кошіць. По Другій світовій войні тото высиланя нашло свій центер у Пряшові, де уж але ішло о українське высиланя Чехословацького розгласу.

У 1990-ых роках Русины здобыли назад і своє высиланя, в рамках Словацького розгласу выникла окрема русинська редакція і высиланя ся наконець перенесло там, де зачінало, до Кошіць. Но все ішло лем о высиланя дакількох програмів, а не мож было бісїдовати, же маме своє радіо. Доба інтернету, мудрых телефонів принесла і про Русинів можность зробити собі властне радіо, в котрім бы русинське говорене слово, русинська музика, не были обмежены лем на часовы дотації у верейноправнім медію, але могли бы іти сім днів в тыждню, 24 годин денно.

Іншпірація в Польщі

Хоць комуніта Русинів у Польщі є за офіціалныма даныма омного менша, якраз она была іншпірацієв про Русинів на Словакії. Была то організація Руська Бурса в Горлицях, котра у 2011-ім році вдяка думці, але і великій роботі Богдана Гамбаля, спустила перше интернетове радіо Русинів під назвов *Лем.фм*.

І кедь вже были іншы интернетовы проєкты, наприклад, Русинів у Америці, або Русинів у Войводині, не было то розгласове высиланя в скutoчнім змыслі слова, бо оно не высилало нонстоп. *Лем.фм* як перше зачало высилати без перервы і творити властны програмы.

Тото ся стало іншпірацієв про Петра Штефаняка, в тім часі председу організації *молоды.Русины*, котрый у 2012-ім році зачав ос-

ловлєвати людей і приготовлєвати штарт нового радія, котре мало зачати діяти якраз під молодежнов організацієв. *Лем.фм* не было лем іншпірацієв, але од першых днів і партнером, і помічником. Кедьже новому проєкту многы не барз вірили, окрема тых людей, котры од зачатку ішли до того з ентузіазмом, проєкт дістав у 2012-ім році лем тритисячову підпору і так без „старшого брата“ *Лем.фм*, котрый поміг з технічным выбавлінєм, але і далшов технічнов підпором, не мож бы было высиланя спустити.

Русин.ФМ

По веце як піврочных приправах пришов 3-тій децембер 2012-го року. В тот день ся перший раз в интернетовім ефірі озвало нове русинське радіо *русин.ФМ*. До колективу нового радія пришли молоды люде, але і скушены старшы колегове, котры з розгласовым высиланєм, конкретно з русинським розгласовым высиланєм, мали довгорочны скушености.

На початку того не было велє. Приготовлєвав ся каждый тыждень єден блок говореного слова, котрый був поскладований з веце програмів, якы ся творили в Братіславі і в Пряшові. Тот блок ся повторяв цілый тыждень, а звышок высиланя творила музика.

Но уж у 2013-ім році ся блок поступно зачав розділєвати і зачали выникати окремы регулярны релациї, котры были тематічно заміряны. Хоць на зачатку тяжко мож было бісїдовати о повноформатовім радію, но мож было уж повісти, же маме своє, русинське радіо, котре высилать нонстоп.

Радіо жые і розвивать ся

За 10 років роботи (тот юбілей буде радіо святковати 3-го децембра 2022-го року), перешло *русин.ФМ*, як каждый живый організм, котрым радіо без похыбностей є, своєв еволюцієв. Но што є найосновніше, наше радіо жые і розвивать ся.

За тых десять років дакотры люде, котры стояли при штарті высиланя, уж в колективі розгласовых редакторів не суть, но таксамо пришли і новы люде. О то, жебы радіо фунгова-

ло, днесь ся старать 14 людей, котры творять колектів *русин.фм*. Од єдного годиного блоку, котрый ся повторяв цілый тыждень, днесь радіо высылать тыжденно понад 20 окремых програмів. І найти собі там може каждый того своє.

Радіо *русин.ФМ* днесь высылать програмы заміряны на русиньску історію, особности, публіцистичны релації заміряны на розговори, живот на наших селах, інформачны програмы, котры приготовлює денне справодайство, презентує ся русиньска література, не хыбує ани граня на желаня, гітпарада ці переносы богослужінь.

Радіо, котре выникало під організацієв *молоды.Русины*, і днесь є окремым субектом *Русин медія*, приготовило з молодыма серію пятёх двойдечок русиньскых приповідок, сполупрацує з партнерьскыма радіяма в інших країнах, і зато днесь мож чути в ёго высыланю програмы, котры приближують і живот Русинів в Польщі, Сербії, на Підкарпатю ці в Споеных штатах Америки.

Не мож забыти ани на то, же в остатніх десятих роках мало якраз радіо *русин.ФМ* важну роль при розлічных кампанях, котры ся робили в рамках юбілейных років выголошених Округлым столом Русинів Словакії, аж по тоту про нас найважнішу кампань, яка проходила перед списованём жытелів у 2021-ім році. Бо якраз через радіо могли сьме ословлєвати при даных кампанях шыроку масу людей – Русинів і Нерусинів, котры ся о наших активностях могли дізнати, підпорити їх.

То, же радіо має своє значіня про русиньску комуніту, а нелем про ню, довгодобо потвер-

джує і факт, же в рамках аплікації про мобілны телефоны *Radia.sk*, радіо *русин.ФМ* ся довгодобо тримле на шумных передніх місцях, причім там є в конкуренції радій, котры діють ціло-словацькы і мають омного векшы досяг.

Як слухати русин.ФМ

Маме надію, же уж не є много таких людей, котры бы о радіо *русин.ФМ* нігда не чули. Але кебы предсі лем такы были, і хотіли знати, як мож радіо, в котрім чути лем наш любый язык слухати, пак поради́ме.

Першорядно мож *русин.ФМ* слухати через інтернетову сторінку **www.rusyn.fm**, де окрема гомбічка на спущіня высыланя можете найти і статі з денного справодайства, найти собі інформації о членах колектіву, о релаціях, котры высыламе ведно з їх архівом, який собі можете спустити хоцьколи, але і програм высыланя на каждый день. Радіо мож слухати, але і хосновати вшытко спомянуте як на нашій сторінці, і через аплікації про мобілны телефоны на систему *Android* і *iOS*. Наше высыланя днесь шырить і компанія *Antik*. Значіть, кедь мате од той компанії кабелову телевізію, в рамках радій собі там можете найти і *русин.ФМ*.

Десять років є може в животі чоловіка мало, но в животі радія то уж доста довгы час. Віриме, же *русин.ФМ* буде святковати і далшы округлы юбілеї, і наше радіо буде все якостнішым і слуханішым.

Здрой: Grekokatolíck'kyj rusiňsk'ij kalendar' / Грекокатолицький русиньскый календарь 2022. Графічна і языкова управа: ред. АРК в СР.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Ціну Александра Павловіча здобыв Іван Боднар

19-го септембра 2022-го року, в Братіславі одбыло ся уділёваня Цін і Премій Літературного фонду (Literárny fond) за оригіналну творчость за 2021-ый рік.

Раз на два roky Літературный фонд уділює таксамо Ціну і Премію Александра Павловіча за русиньску літературу. Якраз на тот рік припало оцінёваня за період років 2020 і 2021. Як інформовав Літературный фонд, Премія тот рік уділена не была.

Ціну Александра Павловіча здобыв Іван

Боднар за книжку під назвов *Стары русчаньскы пригоды*, котру выдало Обчаньске здружіня Колысочка у 2021-ім році з фінанчнов підпоров Фонду на підпору культуры народностных меншын. Книжка позбераных пригод од жытелів села Руське є збогачена ілюстраціями Сергея Панчака.

Робота двох авторів

Як пише видаватель у даній публікації, книжка Івана Боднара *Стары руцаньскы прыгоды* vznikла споїнем роботы двох авторів – Яна Боднара і ёго сына Івана Боднара.

„Ян Боднар, родак із Руського, заникнутого села про водну гать Старина в окресі Снина, записовав скоро дві десятьроча прыгоды, котры ся стали жытелям Руського в минулости. Ёго сына Івана, котрый ся народив і до дорослости жыв в Снині, і до Руського приходив на вакації, записаны прыгоды з Руського так заінтересовали, же з няньком зачав довгорочны записы оформляти книжно. На жаль, отець ся виданя першой Івановой книжки із Руського Спомины на валал під Бескідом в році 2020 уже не дожыв,“ пише видаватель.

Книжка *Стары руцаньскы прыгоды* є продовжінєм пригод записаных Яном Боднаром, а умелецькы оформленых ёго сыном – Іваном Боднаром.

Ціны і Премії Александра Павловича

Літературный фонд уділює од 2005-го року літературну Ціну Александра Павловича за найліпшы літературный твір написаный по русиньскы і Премію Александра Павловича за літературный твір написаный по русиньскы, або за перетлумачіня літературного твору зо словацького до русиньского языка.

Ціны і Премії Александра Павловича суть все уділёваны творам, котры вышли в попередніх двох роках. Ціну і Премію уділює выбор Секції про орігіналну літературу на пропозицію одборной пороты.

Два рокы тому Ціну Александра Павловича за орігіналный твір в русиньскім языку здыбыла книжка Даньелы Капралёвой із назвов *Серна в нераю*, котра вышла у 2018-ім році, і выдало ей таксамо Обчаньске здружіня Колысочка. Премію Александра Павловича тогды здыбыв поет Юрко Харитун із зборником поезії під назвов *Моя тринадцята*, котру выдала Академія русиньской культуры в Словацькій републіці у 2019-ім році.

Проф. Др. Михаїл КАПРАЛЬ, к. н., одсвятковав 65 років од свого народжіння

25-го октября 2017-го року дожив ся 65-ёх років проф. Др. Михаїл Капраль, к. н., вызначный русинський науковець, высокошкольський педагог, філолог і журналіста. Народжений на Волині, виростав на Підкарпатю, но коріня має на Пряшівській Руси – в селі Остурня, одкыль ся переселили ёго родічі почас тзв. оптацій. В сучасности жыє в Мадярьску.

Народив ся Михаїл Капраль в селі Новины, тогды Советська Україна. В році 1966 ся родина Капралёвых переселила до Закарпатьской области України. В Ужгороді в році 1976 закончив середню школу. В роках 1980 аж 1983 штудовав на Ужгородській державній університі, в роках 1983 аж 1986 штудовав на Ленінградській університі на Факулті журналістики. У 1996-ім році здобыв Михаїл Капраль титул кандидата наук на Кієвській державній університі Тараса Шевченка.

Капраль в роках 1986 – 1997 учив російський язык на університі в Ужгороді, пізніше учив як доцент Катедры української і русинської філології Высшой педагогічної школы в Ніредьгазі в Мадярьску (од р. 2000 Ніредьгазьска высша школа). По тім, што в році 2014 была катедра, яку основав Іштван Удварі, зрушена, Михаїл Капраль веце раз пробовавав обновити в даякій формі русинську філологію в Мадярьску.

Окрем педагогічного діяльства ся Михаїл Капраль занимає і баданєм русинської преси і бібліографієв Підкарпатьского общества наук, котре ествовало в роках 1941 аж 1944, меджі ёго науковы інтересы належить і творчость Антонія Годинкы, вызначного русинського науковця. Таксамо ся занимає языкознательством, заміряным главно на мадярьску варіанту русинського языка, окреме в ділі лексікології і лексікографії.

Капраль є плодным автором многих науковых і популярно-науковых работ. Почас свого наукового діяльства написав стовкы одборных статей, котры вышли в розлічных меджінародных зборниках, русинських і нерусинських часописах і новинках. Таксамо є автором або співавтором (найчастіше із Іштваном Удварі) дакількох учебників і словників, котры вышли в Мадярьску, едітовав дакілько зборників. Тяжко із довгого списку публікацій, під котрыма є

ЗБЕРЬКА ПРАВИЛ РУСИНСЬКОГО ПИСАНЯ И ВЫГОВОРЁВАНЯ

RUSZIN
NYELVTANI
KÓDEX

• Михаїл Капраль, окрем іншого, є зоставителєм Зборника правил русинського писаня і высловности (Будатешт: Вседержавна русинська самосправа і Русинський научный інститут Антонія Годинкы, 2021).

Михаїл Капраль підписаний, выбрати найглавнішы, но мож спомянути холем дакотры.

Михаїл Капраль є едітором штирєх томів публікації під назвов „Русинський дайджест“. Окремы книжки під назвами *Наука*, „Красное писемство“, „Кроника 1. і 2.“, суть выбером текстів публікованых в підкарпатьских новинках: „Карпатска Недѣля“, „Недѣля“ ці „Нова Недѣля“. Ку вшыткым томам Капраль написав спередслово. Публікація „Час гурше ги вода...“ то цінна книжка, в котрій Капраль позберав, упорядковав і зробив коментарі ку русинським текстам Антонія Годинкы. Покля

ся поспотриме на чисто наукову роботу, пак не мож не спомянути, же є автором проекту під назвов „Словник села Великі Лазы Ужгородського району Закарпатської області“. Вышов му із друку „Русинський ортографічний словарь (з граматичныма таблами)“, котрый має быти єднов із основ кодифікації мадярської варианты русинського языка.

У 2006-ім році Цілодержавна русинська самосправа в Мадярську оцінила Михаїла

Капраля Премієв Антонія Годинкы. У 2013-ім році му была уділена як лавреатови незалежна літературна „Русская премия“. Капраль стабільно бере участь на Світових конгресах Русинів і на Меджінародных конгресах русинського языка. Таксамо є часто запрошований на розлічны науковы конференції. У 2014-ім році ся М. Капраль став директором Русинського науково-бадательского інституту Антонія Годинкы.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Лавреатом Ціны Пряшівського самосправного края став тот рік і Юрій Штенё

17-го октобра 2022-го року проходило 40-те засідання заступительства Пряшівського самосправного края (ПСК). Посланці ся зышли на остатнім засіданю в такім зложіню крайского парламенту, кедьже Словакію чекають крайскы і комуналны вольбы.

На програмі засідання было аж 35 пунктів. Окрем іншого, вирішувало ся о лавреатах Ціны Пряшівського самосправного края за 2022-ый рік. **Меджі лавреатами є і русинський неврохірург Юрій Штенё.**

Трёми лавреаты

На Ціну ПСК, котра ся буде передавати уже 18-ый раз, можуть номінації посылати як приватны особы, так і організації. Тот рік пришло 16 номінацій, з того вшыткы условії на номінацію сповняло 15 номінованых.

На засіданю крайского парламенту пряшівскы посланці вирішили, же трёма лавреатами тогорочної Ціны ПСК ся стануть умелецькый сохарь **Ян Лесняк**, камераман і режисер **Ладіслав Чікі in memoriam**, і визначный русинський неврохірург **Юрій Штенё**. Штеня на Ціну ПСК номіновав віцежупан Мартін Якубов.

Ціну дістане за вынятковы довгорочны заслугы і визначный одборный вклад до розвитку неврохірургії на Словакії і в заграничу.

Ладіслав Чікі, котрый вмер лем тот рік по довшій хвороті, є таксамо знамый меджі Русинами на Словакії, бо десятки років, окрем іншого, приготвлёвав у Словацькій телевізії, пак в Радію і телевізії Словакії Русинський маґазін.

Юрій Штенё

Проф. МУДр. Юрій Штенё, др. н. (р. 1948) є родаком з русинського села Кленова, Сниньского окресу. Є цілосвітово познатим і узна-

ваным неврохірургом. Цілый жылот присвятив тій дісціпліні як доктор і як науковець.

У свойй довгій карьері застає і визначны функції – є деканом Лікарської факулты Універзіты Коменського в Братіславі, був таксамо довгорочным предностом Неврохірургічної клінікы Лікарської факулты Універзіты Коменського. Выпрацовав методу мапованя нервовых драг електричнов стимулацієв почас мікрохірургічных операцій мозгу. Выпрацовав і класіфікацію туморів мозгу, котра є цілосвітово пріята. Є автором дакілько сто одборных публікацій і дакілько сто лекцій по цілім світі.

В році 2007 Юрія Штеня президент Словацькой републікы Іван Ґашпаровіч **оцінив Прибиновым крестом I. класы за розвиток неврохірургії.**

Як єдному із найвызначнішых одборників в области неврохірургії, деканови Лікарської факулты і бывшому предностови Неврохірургічної клінікы **му было у 2018-ім році уділене оцініня Крішталёве крыло.**

Быв оцінений і Честным узнанем Світової федерації неврохірургічных обществ за розвиток неврохірургії на благо людства. У 2015-ім році був зарахований меджі 16 найвызначнішых неврохірургів на світі.

Найвышы крайскы оцініня ПСК ся будуть лавреатам передавати в рамках галапрограму в децембру на Великій сцені Театра Йонаша Заборьского в Пряшові.

Высошкольскый учітель русиньского языка у Сербії – проф. др. Михайло ФЕЙСА одсвятковав своє 65-роча

Михайло Фейса (Міхайло Фейса, Fejsa Mihajlo) ся народив 5. 10. 1957 в Коцурі у тогышній Югославії, тепер територія Сербії. Є висошкольскым учітелём, професором, перекладателём, лінгвістом і культурным діятелём русиньской орьентації у Войводині.

По закончіню русиньскоязычной гімназії в Руськім Керестурі (1972 – 1976) М. Фейса штудовав англійскый язык і літературу на універсіті в місті Нови Сад (1976 – 1980; д-р фолозофії, 2000). Од року 1984 учіть русиньскый язык і літературу на тій же універсіті (доцент, 2000).

Опубліковав роботу присвячену англійськым словам-запозычіням у языку войводиньскых

Русинів: „Англійски елементи у руским языку“ (1990), а тыж переклады до родного языка класічных творів англійськой літературы: шекспірового „Гамлета“ (1985) і приповікы Луйса Керрола „Алица у жеми чудох“, 1988). Таксамо є сполузоставителём монументального двойтомного сербско-русиньского словника (1995 – 1997). М. Фейса адаптовав до языка войводиньскых Русинів популярный бісідник П. Р. Магочія „Let's Speak Rusyn and English = Бешедуєме по-англійски и по-руски“ (1997).

Здрой: „Енциклопедія історії та культури карпатських русинів“ зоставителів П. Р. Магочія і І. Попа, (Ужгород: „Видавництво В. Падыка“, 2010, с. 778), переклад: А. З.

Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД., Інштітут русиньского языка і культуры Центра языків і культур народностных меншын Пряшівской універсіты у Пряшові, Словакія

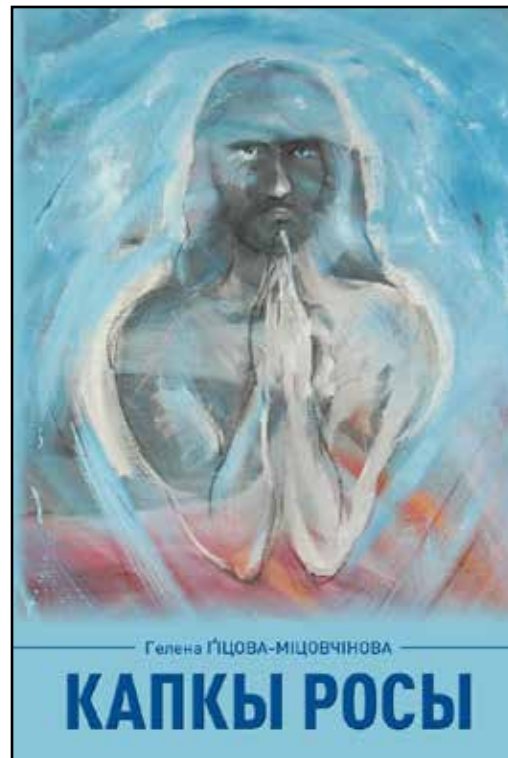
Вышла далша книжка АРК в СР, зборник поезії Гелены Гіцовой-Міцовчіновой – КАПКЫ РОСЫ

Сучасна русиньска література на Словакії по році 1989 має єдну сполочну рису – скоро каждый русиньскый писатель має у своїй творчости холем єдну книжку присвячену дїтському читателёви, іншы пишуть лем літературу про діти і молодеж. Не мож ся тому чудовати, праві тоты авторы, з котрых многы были активны і в третім русиньскім народнім возроджіню, собі найвеце усвідомлюють потребу навчання наймолодшой русиньской генерації, а главно знання русиньского языка словом і писмом. Дакотры авторы (напр. Людміла Шандалова) выдавають свої книжки про діти і в латиніці, і азбуці, із заміром захопити штонайвекше коло молодых читателів.

І література Гелены Гіцовой-Міцовчіновой, народженой 14. 5. 1939 у Збудьскім Рокытові, котра жыє і творить у Меджілабірцях, а тепер выдає свою 27. книжку поезії в русиньскім языку, (автором обалкы і ілюстрацій є Мгр. Александер Зозуляк) є скоро без вынятку присвячена дїтём, причім у ній домінує главно проста рітмічна поезія, котра є вгодна про навчання русиньского языка і при приправі на декламаторьскы конкурзы русиньской літературы. З богатою творчости мож спомянуть зборники поезії *Пчолка* (2010), *Родне слово* (2016), *За шыроке море* (2016), *Мотылик* (2017) ці *Розквітнута лука* (2018).

Найновший зборник – *Капки росы* приносить тематично різнороду поезію, котра ся складать з дакількох частей. Ѓіцова-Міцовчінова пише о „тіпично дїтських“ темах як є гра, домашні звірята, околита припода, части рока або церковны свята, послїднїв частїв зборника суть тыж гаданкы. Авторка ся намагать у читателя розвивати позитівну животну позицію, яку напрямлює к почливости і оцінію красы природы.

Стишки але мають сполочне то, же веце або менше прямо ся намагають выховно дїяти на молодого читателя описанєм „русиньской реалности“, і так тот зборник можеме дати доведна „до єдного мішка“ з літературов Миколая Ксеняка, котрый мав подобный приступ, главно тематиков о дротарях. Русиньскы дїти ся так од Ѓіцовой-Міцовчіновой дізнають о еміграції і міграції за роботов; комплексны проблемы як школство, познания родного языка і культуры є описане подобно, як у Миколая Ксеняка. І в припадї зборника поезії Ѓіцовой-Міцовчіновой даколи уступує естетика віршів перед прагматичным приступом.

PhDr., Mgr. Ľuba KRÁĽOVÁ, Ph.D.

RUSÍNI NA SLOVENSKU V TRANSFORMAČNÝCH PROCESOCH PO ROKU 1989 – ŠPECIFICKÉ PROBLÉMY JAZYKOVEJ A NÁRODNEJ SEBAREFLEXIE (1)

ÚVOD

Za najvážnejší problém Rusínov na Slovensku považujeme ich silnú asimiláciu s majoritným národom, preto sa v článku zamýšľame nad príčinami postupujúcej asimilácie Rusínov na Slovensku s majoritnou slovenskou populáciou od druhej polovice 20. storočia a neochotou zmeniť tento neblahý trend smerujúci k zániku Rusínov na Slovensku ako samostatnej národnostnej menšiny.

Analyzujeme preto údaje zo štatistických celoslovenských cenzov vo vzťahu k národnostnej štruktúre obyvateľstva a štruktúre podľa materinského jazyka na severovýchode Slovenska v sčítaniach obyvateľstva od roku 1991 do roku 2021. Paralelne s analýzou štatistických údajov z celoslovenských sčítaní obyvateľstva predkladáme údaje z vlastného autorského sociologického terénneho výskumu s názvom *Zisťovanie bariér sebareflexie vlastnej identity u Rusínov na Slovensku* realizovaného prevažne na severovýchodnom Slovensku v roku 2015¹. Výskum sme realizovali pre Združenie inteligencie Rusínov Slovenska na vzorke 384

respondentov, príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny, hoci nie všetci v priebehu výskumu deklarovali svoju príslušnosť k tejto národnostnej menšine. Výskum bol zameraný na skúmanie jazykovej a národnej sebareflexie Rusínov na Slovensku vo vzťahu k svojej národnej identite ako príslušníka starobylého európskeho národa a k svojej vlastnej asimilácii s väčšinovým slovenským národom. Zaujímalo nás, do akej miery sa respondenti stotožňujú so svojou vlastnou národnou identitou alebo ju naopak odmietajú.

Slovenská republika je multikultúrna – multietnická a multikonfesná krajina, kde spoločnosť tvoria príslušníci väčšinového slovenského národa spolu s príslušníkmi národnostných menšín, s ktorými sú si rovní v dôstojnosti i právach.

Ústava Slovenskej republiky garantuje rovnoprávnosť príslušníkov väčšiny s príslušníkmi menšín, vylučuje akúkoľvek formu diskriminácie založenú na pohlaví, rase, farbe pleti, jazyku, viere a náboženstve, politickom či inom zmýšľaní, na národnom alebo sociálnom pôvode, príslušnos-

1 KRÁĽOVÁ, Ľ., 2015. *ČemERICA IV – Závěrečná správa z terénneho sociologického výskumu s názvom Zisťovanie bariér sebareflexie vlastnej identity u Rusínov a ich súvis s (ne)uplatňovaním garantovaných ľudských práv na Slovensku*. Bratislava: Združenie inteligencie Rusínov Slovenska. ISBN 978-80-971779-6-6.

ti k národnosti, alebo etnickej skupine, majetku, rode, alebo inom postavení a garantuje uplatňovanie špecifických menšinových práv, prostredníctvom ktorých sa zohľadňujú osobitné podmienky života a kultúry príslušníkov národnostných menšín. Právo používať jazyk národnostnej menšiny je základné ľudské právo, t. j. je neodcudziteľné, nepremlčateľné, neodňateľné a nezrušiteľné a nemôže byť predmetom referenda (č. 93, ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky).²

Národnostnú menšinu definujú rôzne faktory, no hlavne prihlásenie sa ku konkrétnej národnosti. V liberálnej demokratickej spoločnosti môže byť národnosť chápaná v dvojakom zmysle. Ako jav subjektívny a objektívny.

Národnosť ako jav subjektívny znamená, že každý dospelý jednotlivec v demokratickom politickom režime sa podľa slobodného rozhodnutia a uváženia môže prihlásiť v sčítaní obyvateľov k takej národnosti, k akej uzná sám za vhodné.

Národnosť ako jav objektívny možno vyvodzovať z údajov od starostov obcí, z etnologických znakov (spoločný materinský jazyk, spoločná kultúra, spoločné náboženstvo, tradície, obyčaje, symboly), ale hlavne z národnosti rodičov a starých rodičov a ovládania jazyka národnostnej menšiny.

A práve takéto chápanie národnosti bolo základom pre výber respondentov do nášho výberového súboru v roku 2015. Dvadsaťjeden anketárov vyberalo len respondentov, ktorí hovorili po rusínsky, ich rodičov, alebo deti. Práve tento trojgeneračný výber respondentov nám umožnil pochopiť postupujúcu asimiláciu Rusínov s väčšinovým národom na Slovensku smerom k najmladším generáciám. Subjektívne sa mnohí respondenti nezaraďovali medzi príslušníkov tejto menšiny, no objektívne sú Rusínmi, pretože všetci ich predkovia nimi sú, alebo nimi boli. V tomto zmysle nie je taktiež určujúce, či rozprávajú po rusínsky, alebo nie.

Príslušníci rusínskej národnostnej menšiny celé stáročia obývajú kompaktné územie na severovýchode Slovenska, no aktívnych používateľov rusínskeho jazyka v každodennom kontakte v domácnostiach aj na verejnosti v posledných desaťročiach neustále ubúda. Napriek tomu rusínska národnostná menšina zaznamenáva nárast svojich príslušníkov od sčítania k sčítaniu, t. j. od roku 1991, v roku 2001, 2011. Zaujímavo stúpol počet Rusínov v poslednom sčítaní obyvateľov v roku 2021, a to prostredníctvom dvojakej národnosti. V roku 2011 patrili Rusíni k tretej najpočetnejšej

národnostnej menšine na Slovensku, po maďarskej a rómskej. A to nie preto, že sa Rusínov na Slovensku rodí stále viac, ale preto, že si čím ďalej, tým viac ich príslušníkov uvedomuje svoje národnostné korene. Napriek tomu žije na Slovensku mnoho potomkov Rusínov, ktorí síce hovoria po rusínsky, no sami sa cítia byť Slovákmi. Žije tu aj mnoho takých Rusínov, ktorí sa síce cítia byť Slovákmi, avšak za svoj materinský jazyk predsa len považujú jazyk rusínsky. Z nášho autorského výskumu vyplynulo, že najmä najmladší potomkovia Rusínov sa hanbia za príslušnosť k národnosti svojich predkov. Túto skutočnosť manifestujú preferovaním slovenského jazyka v komunikácii na verejnosti, no, na nešťastie, aj v súkromí.

Proces etnickej sebaidentifikácie Rusínov na Slovensku po roku 1989 charakterizujú obrodzujúce prvky (kodifikácia rusínskeho spisovného jazyka na Slovensku, nárast počtu Rusínov hlásiacich sa k rusínskej národnosti a k rusínskemu jazyku ako k svojmu materinskému jazyku počas posledných troch sčítaní obyvateľstva v rokoch 1991, 2001 a 2011...). Napriek tomu reálny počet Rusínov hovoriacich aktívne po rusínsky na Slovensku klesá, čo výrazne potvrdilo posledné sčítanie obyvateľov, bytov a domov v roku 2021. Klesá hlavne počet mladých a najmladších Rusínov, ktorí by ovládali svoj materinský jazyk tak, ako ovládajú jazyk vlasti, t. j. jazyk slovenský. Zároveň nestúpa výraznejšie počet Rusínov, ktorí by ovládali svoj jazyk v hovorenej i písomnej podobe, pretože rusínske školstvo na Slovensku v podstate neexistuje. Inde ako v škole sa však s písomnou podobou spisovného rusínskeho jazyka od roku 1995, teda od roku jeho kodifikácie, nemajú kde príslušníci rusínskeho národa na Slovensku oboznámiť.

TERÉNNY SOCIOLOGICKÝ VÝSKUM JAZYKOVEJ A NÁRODNEJ SEBAREFLEXIE RUSÍNŮV NA SLOVENSKU

V tejto práci analyzujeme údaje získané od respondentov terénneho sociologického skúmania – príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny zrealizovaného v roku 2015 prevažne na severovýchodnom Slovensku. Prostredníctvom 21 anketárov sme oslovili viac ako 500 respondentov. Naspäť sa nám vrátilo vyplnených 384 dotazníkov od toľkých respondentov, ktorí vytvorili výberovú vzorku či výberový súbor výskumu, s ktorým sme mohli ďalej pracovať.

Hlavnou hypotézou v sociologickom výskume

² Ústava Slovenskej republiky.

národnej a jazykovej sebareflexie Rusínov na Slovensku bol predpoklad, že silná asimilácia medzi Rusínmi na Slovensku v ostatných desaťročiach je spôsobená migráciou rusínskeho obyvateľstva z dedín do miest počas posledných dvoch generácií a zároveň sme predpokladali silnejúcu asimiláciu Rusínov s majoritou smerom k aktuálnym generáciám Rusínov.

V mestách, v slovenskom prostredí, Rusíni postupne strácajú základné charakteristiky svojej národnej identity. V snahe prispôbiť sa väčšinovému obyvateľstvu v meste – na ulici, v školách, v práci, v manželstvách, Rusíni postupne vylučujú zo svojho každodenného života základný znak svojej národnej podstaty, a to materinský jazyk. So svojimi deťmi v meste žijúci rusínski rodičia začínajú rozprávať po slovensky a pri návštevách svojich starých rodičov na vidieku tento zvyk nemenia. Lenže i Rusíni žijúci vo svojich stáročných vidieckych sídlach pracujú v mestách a mnohí z nich so svojimi deťmi rozprávajú takisto po slovensky, rovnako i ich rodičia, teda starí rodičia svojich vnukov. Z troch sčítaní obyvateľstva po roku 1990 je zrejmé, že tak činia preto, lebo sa cítia viac Slováckmi ako Rusínmi. Národnosť si oproti situácii spreď II. svetovej vojny už píšu v sčítacích hárkoch zväčša slovenskú už i najstaršie dve generácie Rusínov. V mestách navyše dochádza k uzatváraniu zmiešaných manželstiev, z ktorých obvykle vziaďu už len Slováci. Je jedno, či je v zmiešanom manželstve Rusínom manžel alebo je Rusínkou manželka, obaja rodičia svoje deti vychovávajú ako Slovákov, keďže jeden z manželov je Slovák. V aktuálnom výskume sme sledovali tento trend slovakizácie rusínskeho obyvateľstva na severovýchode Slovenska a jeho asimilácie s majoritou – prostredníctvom skúmania troch generácií respondentov.

Základné identifikačné osobnostné znaky.

Popis výberovej vzorky

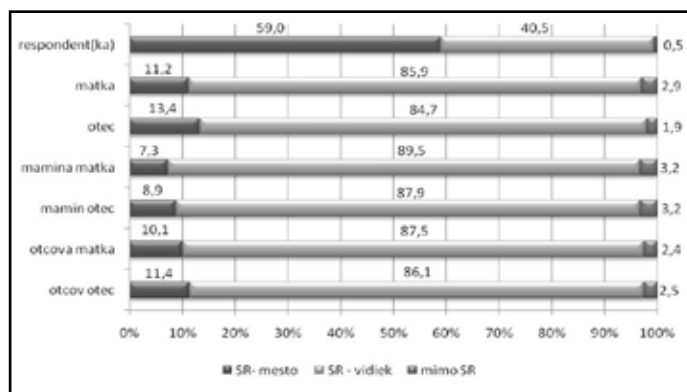
Medzi základné identifikačné znaky respondentov popisovaného výberového súboru patrí pohlavie, miesto bydliska, vek, výška vzdelania a vierovyznanie. Výberový súbor pozostával z **384 respondentiek a respondentov (37,1 % mužov a 62,9 % žien)**. Populácia pri výbere vzorky bola určená vopred podľa kategórie „národnosť“. Išlo prirodzene o príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny na Slovensku. Výber respondentov a respondentiek bol príležitostný, teda nereprezentatívny, so zámerom ich rovnomerného zastúpenia podľa veku, vzdelania a miesta bydliska s pred-

pokladom výskytu rusínskej populácie. V danom článku sa zameriame hlavne na subjektívne prihlásenie sa k národnosti a k materinskému jazyku.

Trvalé bydlisko respondentov

Z hľadiska migrácie Rusínov z vidieka do miest počas ich posledných troch generácií na Slovensku sa potvrdila naša hypotéza o presídľovaní rusínskeho obyvateľstva do miest z ich tradičných vidieckych sídel. Generácia najväčšej časti respondentov výskumu žije viac v mestách ako na dedinách, generácie ich rodičov či starých rodičov žili hlavne na vidieku. Respondenti podľa ich odpovedí ale vyrastali zväčša na vidieku (68%) oproti 30,5 percentám, ktorí vyrastali v slovenských mestách. V porovnaní s tým, kde trvalo bývajú dnes, to svedčí o tom, že i z nich dve tretiny pochádzajú z dediny a jedna tretina z mesta. Trvalo bývajú respondenti nášho výskumu v roku 2015 viac v mestách ako na dedinách (58,9% oproti 40,6%).

Graf: Trojgeneračná migrácia Rusínov z vidieka do miest

Rodičia respondentov pochádzajú alebo pochádzali zväčša z vidieka, čím sa potvrdil predpoklad z našej hlavnej hypotézy, že súčasné generácie Rusínov odišli od svojich rodičov z vidieka do miest kvôli škole, potom práci a nakoniec sa v mestách usadili. Výrazná migrácia najmladších a stredných generácií Rusínov do miest spôsobuje ich postupnú **prvotnú asimiláciu s majoritou**. Prvotná asimilácia je vyvolaná stratou vlastného autochtónneho vidieckeho prostredia, v ktorom žili v jednej dedine vo väčšine prípadov len Rusíni, zväčša zo svojej vlastnej dediny, zriedkavejšie z okolitých, niekedy i vzdialenejších dedín, zriedka miest. Vo výberovom súbore boli starí rodičia respondentov zväčša z tej istej dediny, minimálne zo strany jedného z rodičov, často však aj rodičia respondentov pochádzajú z tej istej dediny, preto celé príbuzenstvo

(Pokračovanie na 21. strane)

ПОЗДРАВЛІНЯ РУСИНІВ на рік 2022 ч. 6

Дорогы читателі,

в часі, коли тримлете шесту літературну рубріку Поздравліня Русинів в руках, ся рік 2022 кончіть. Як є в розлічных новинках і часописох звыком уж од непамяти, послідне чісло в данім році пожертвує дакілько шориків біланцованю, годночіню і назераню на будучность.

Позераючі на выдруковану русиньску літературу на Словакії можу сміло повісти, же рік 2022 не був роком худобным на выдаваня орігінальной русиньской поезії і прозы. Мена як Юрко Харитун, Марія Гірова-Васькова, Міро Жолобаніч, Людміла Шандалова і далшы суть читателім нашой рубрікы істо знамы і близкы. Часть з новых книжок уж была представлена куртов рецензієв або укажков, на звышок суть уж нарыхтованы сторінкы будучіх Поздравлінь.

Позітївным фактом є тыж то, же Ціну Александра Павловича здобыв не даякый ноторічно знамый писатель, але Іван Боднар, релатївнї нове мена в русиньскій літературі, котре але звучить выразным а індївїдуалным голосом. Вірю, же ся з ним стрїтїме в будучности вецє раз. А кедь сьме при цінах – абы єм не забыв – чекать нас іщі выгодночїня выслїдків Літературного конкурзу Марії Мальцовской.

В посліднім тогорочнім Поздравліню є публікована література недавной минулости і таксамо найновша продукція, в котрій можеме прочітати слова, што приваджають к задуманю, а тыж ту найдеме пряму, нефалшовану забаву. Мілы читателі, жычу Вам приємне чітаня і едночасно щастливы свята і спокійный кінець рока. Няй тот далшы рік буде лїпшы як минулый!

А хто знать... може ся уж в літературній кухні з чїслом 2023 рихтує новы літературны обяв... або нас чекать традічна, но смачна мачанка од скушеного шефкухаря. Єм оптіміста, вірю, же то буде і єдно, і друге.

Мгр. Михал ПАВЛІЧ, ПгД., Центр языків і культур народностных меншын – Інштїтуту русиньского языка і культуры ПУ

Штефан Сухый

Незабудка

Маляр мороз

Пришов мороз під облачок,
рихтує фарбічки,
хоць вонка зима пекуча,
він малює квітки.

В якій школі ся ты учів
ремеслу, малярю?
Вшытко бы-м вам намалёвав,
лем сонце не знаю.

Сон о біціглю

Снив ся мі біцігель,
што мать дві колеса,
літав бы єм на нім
аж понад небеса.

Та-м дістав під стромик
маленьке автіце,
но але што з нёго,
кедь ся там не зміщу.

Тайні бы-м хотів раз,
як сусідів Мішо,
легіти улїцёв,
не шлямпати пішо.

Пару раз ся выспиш,
полетиш, соколе,
дістанеш біцігель,
як підеш до школы.

Мы діти із школки,
штартуїме тройколкы.

Різдвяна ялічка

Што за чудна дама
выгнала потемрю –

різдвяна ялічка
в сукни аж по землю.

Співають, танцюють
довкола нёй діти,
цілій фамилії
радость в оці світить.

Гварять, же то світло
із сердця Ісуска,
так няй нас розъяснят
аж до теперь рока.

Мам радости, щастя дость,
же к нам пришов такой гость.

Чом пискать машына?

Што ся то суне по шынах?
До світа іде машына.
Везе внуків по коляї
ку бабці на вакації.

Клепле, дуркотить і пискать,
бо є рада, же дїтиска
везуть до бабки єдинки,
выблисканы і новенькы.

За святовечернім столом

Святый вечур, Святый вечур...
Кілько раз ся мі уж снів?
За драгов і по обыстях
ніс ся колядковий спів.

Выгварять нянько Отче наш
а за ним родина ціла,
зістає навсе в душі
напахнячена чудом хвіля.

Од молитвы й світла свічки
чувства ті гласкать ясный мір,
вонка ангел сніжnym крылом
парадить загороду, двір.

Чом у хыжі, чом у грудех
ласкы і щастноты много?
То в маминім прязнім оку
стрічаш Хріста всміхнутого.

Обпинать ланц ніжки стола,
няй ся тримлють все доведна
фамилія і Русины,
єдной Хріста віры, й мена.

Із Хрістовой молодости

Добру вість чуйте наново
з молодости Ісусовой!
Родічі, а Ісус з нима
Ішли до Єрусалима,
бы святу Пасхы дати честь...
Така історія в тім єсть.
Кедь йшли назад по неділи,
сына нигде не віділи.
Й вернули ся зась до міста
найти страченого Хріста.
„Што-сь нам то учинив, сыне,
з страху кров нам в жылах
стыне,
мы перешли Єрусалим,
но нїт тя уже третій день!“

„Ці вы не знали, же я ту
воздавам честь свому Отцю
у єрусалимскім храмі
а з умныма старшынами?“
В тых словах Осиф й Марія
не нашли порозумліня,
но предсі ся у них скрывав
тот змысел, што їм Господь дав.
А потім на ріці Йордан
ізявив ся святы Іоан.
Жыдів хрестив він водами,
том Хрестителём го звали.
Жывив ся медом лісных пчїл
і лучных коників він їв.
Народ простый го вознашать,
й наставлять за Месіяша.
„Ту я вас хрещу водов днесь,
но меджі нами такый єсть, –
Духом Святым похрестить вас,
полову, но, спалити дасть!“
Тоты слова суть приправов
про Хрістову страстну драгу.
По хрест водов йде людей дость
а меджі нима і Хрістос.
„Вказав ем ся перед тобов,
бы єсь ня похрестив водов!“
„Я мам похрестити того,
што од ня бівший намного?!“
„Вірь мі, є то воля Божя!“ –
Іоан хрест му до рук вложить.
Кедь з воды выкочів на суш,
над ним ся зъявив Святы муж.
На крылах голуба розквітло
правды Божой ясне світло.
У ту хвілю со небеси
голос божый ся вознесе:
„Мій мілованы сын є він,
я залюблїня маю в нїм!“
Позад той зъявы сорок днів
Ісуса Дух Святы водив
в пустыни без перестаня,
бы прияв божске посланя.
Штиридцять днів він тримле
піст,
не выпє ніч, ани не зъїсть,
до молитвы нурять духа,
єго слова небо слухать.
В Хріста пустынну обітель
заходжать сам спокуситель...
Предкладать му зводны планы
заповзятый гость незваный,

бы камінь він змінив на хліб,
із вышав бы скочів на спід.
Та Хрістова певна віра
вшыткы спокусы одбила.
„Сатане, так ся не стане,
бо в Законі написане:
Господу Богу свому служ,
ці єсь жена, або муж!“
Одышов од Хріста Сатан,
нерадостный своїм стратам,
но ты на то не забудь,
же доднесь спокушать люд.

Думай на то в ніч і водни!
Чули сьме Слово Господне!

Выношованя різдвяной ялічки

Зачули сьме на селі десь,
як речують стары люде, –
ты, новино, світом ся несь, –
же уж Святы вечур буде.

Вітры двір набіло стелять,
Ангелик клёпкать на двері,
а я щі не мам ниякый
ялічку – стромик різдвяный.

Ту наще рано стоїть він,
стромик, што розчерив сны мі,
як з гор вітрозелены дзвін
задзвонив у нашім домі.

Стоїть в хыжі зачеплена,
дары давати готова,
й каждый кут позаливала
люфтом пахотным лісовым.

В теплі їй щавы зопріли,
зелену ронить хвоїну
на достойный обрус білый
покрачунового снігу.

Думам на красу минувшу,
прогайновав і спрїчний час,
но не промарнить чїсту душу,
што господь й мати тримлють в
нас.

Міняють ся Різдва роками,
вечери, й рана не такы,
кедь сьме в соломі коло мамы
зберали дрібны оріхы.

Хоць все парады не вісять
на ялічці в твоім домі,
ты у душі ї выпарадь
й буде ті, як в небі, добрі.

Ялічко різдвяна, верний ся,
розсвіть чародійны світла,
душу щастём наповний нам,
бы в нас людськость вічні
квітла.

Стражний ангелику

Ангелику стражний,
молю ся ід тобі.
Будь мі на помочі
в кожній єдній добі.

К тобі ся пригварять
моя душа чіста.
Хочу я спознати
велічавость Хріста.

Захыль ня од злого
і науч мудрости.
Бы-м йшов світом в щастю
аж до дорослости.

Заваруй мі мамку,
ушыткых на світї, –
буду ся ку тобі
каждый день молити.

Стражний ангелику,
мам просьбу велику:
Няй ласка все ключіть
в поземскім вузлику.

*(Штефан Сухий: Незабудка,
Пряїв: Сполок русиньскых
писателїв Словеньска, 2008,
ISBN 978-80-969230-9-0)*

Осиф Кудзей

Хрумкы

Начасованя

У Пряшові на нервовім
гварить прімар пацієнтові:
Повім вам, думав ем собі,
же сьте єднов ногов в гробі.
Нащастя, мате, пане Кріза,
організм як зо желіза –
ёму можете вдячіти,
же ем вас міг вылічіти.

Вдяка за інфо, пан прімар,
така новина є пріма,
з радости мі є до плачу...
Также організму вдячу?
А я уж вам за румбалку
рыхтовав дати обалку!

*Епілог є єднозначный:
Людём знаме быти вдячны.
На Бога ся позабуде,
хоць нам дав веце, як люде.*

Перерушіня

На плюцнім докторка Мілка
гасить Борівчана Ілька:
Заказую вам курити,
не смієте ани пити,

у корчмі высиджовати,
за невістами бігати...

Дость, дякую, – гварить Ілько,
не намагайте ся тільки –
моя стара мі в Борові
решту уж сама доповідь.

*Памятайте сі, мароды:
Важні хворы сьте аж тогды,
коли вам уж не смакує,
што вам доктор заказує.*

Наполеон

Десь в Словацькій републіці
на єдній знамі клініці
просить ся член іншпекції
прімара псіхіатрії:
Ту у Вас, пан прімар Липа
є хто найважніший припад?

Прімар Липа, хлоп як гора,
інформує іншпектора:
Найважніший є пан Лео –
думать, же є Наполеон.

Тамтот на то: Є там того,
таких пацієнтів є много.
Гей, но тот мать думку таку,
же він є фляшков коняку...

*Тот, хто все думать на фляшку,
мать справды хвороту тяжку.*

Прінціп

Дагде при Смоковцю Старім
раз вечур в єднім із барів
просить ся барманка Валіка
Русина-алкоголіка:
Пояснийте мі, Еміле,
што є перпетум мобіле?

Подля старого учіня
є прінціп в тых двох речінях:
- Наллій, бо подопивано,
- выпий, бо поналивано.
- Наллій, бо подопивано,
- выпий, бо поналивано.

*Тото не з головы моёй:
Руснак ся чує героём,
лем кедь мать пінязей много,
або мать в собі алкоголь.*

Прирівнаня

Радить в корчмі в Калинові
женач Мілан парібкови:
Не жень ся, Андрію, гаджу,
послухай, добрі ті раджу –
волиш радше жыти сам,
або сі купити пса.

Чом?, – просить ся тот Мілана.
Бо пес любить свого пана
а бреше на чужіх людей. –
У жены то наспак буде.

*Манжелство бываць, важены,
тот звязок мужа і жены,
де єдно в кождім припадї
є все стопроцентно в правдї.
Тым другым, як час укаже,
є на дваццо процент манжел.*

Посиджіня

До клубу близко Завадки
пришли штири камараткы.
Коло кавы і добошкы
вымініти сі пікошкы.

Атмосфера была густа –
пікошок бы было спуста,
но не сыпали ся згурта
а стріча была лем курта.
Но кедьже ся вшыткы зышли,
„тайности” їм з уст вышли.

*Ту сі додати доволю
правду о факты оперту:
Кедь суть три камошкы сполу,
та огваряють четверту.*

Тїснота

Поскаржыв ся Ілько Слиж:
З тыма женами є криж! –
Замолода тоты творы
не вмїщають ся до скоры.
По часї є про них фушка

вмістити ся до кожушка.
В неедній животній фазї
не вмїстять ся до пїнязей.
Притїм але все без біды
войдуть до кождой бісїды.

*Кедь Іветы, Яны, Клары...
часом змінять свої твары,
їх мужів пак злостяють речі,
же не мають, што облечі.*

*Кедь мають жены дві твари,
проблять із мужів сомарів.*

*(Осиф Кудзей: Хрумкы, 2016.
Пряшїв: Академія русиньск
культуры в СР.
ISBN 978-80-89798-15-5)*

Марія Гірова-Васькова

Спомины сердця

Малёваный образ

Выйду на Горбочок,
де село лежало,
де в співанці сердце
радость роздавало.

Хоць жаль і цливота
груди роки гнявить,
краса родной землі
моє сердце гладить.

Долины і гаї,
луку шыровязны,
потічкы, ярочки,
вершкы прелюбезны.

Образ мі малюють
найкрасшый на світї,
на який ся не дасть
до смерти забыти.

Віджу як діточкы
по луках ся грають,
як плоды природы
із ласков зберають.

Віджу матір, няня,
сородинців мілых,
віджу жывот красный,
што сьме пережыли.

Року нам утекли,
мы вже постарїли,
в памяти, у душі
навікы зістали.

XXX

Падать сніжок рідонько,
в моім сердці тихонько,
може дримле, одпочивать,
на Русинів міцно думать.

Жебы здравя міцне мали,
своїх предків чествовали,
меджі собов ласку братьску
сердечно передавали!

Материны русалькы

Много уже років
перешло од часу,
кедь щїт перед хыжов
тїшыв своєв красов.

Жены в бывшїм Руськім
квіткы все любили,
кажду ярь до землі
з ласков їх садили.

Мати моя была
тыж добров газдыньков,
загородку і двір
крашила русальков.

Червенов і білов,
і світлоружовов,
на ярь, кедь розцвила,
трепотїла красов.

Днесь уже не слїдно,
де хыжы стояли,
де красны русалькы
в Руськім роквітали.

Керь русалёк взяла-м
з Руського до Снины,
в своїй загородці
дала-м їм до глины.

Уже року цвинуть
квіткы материны,
ту, де днесь жыю я
і мої спомины.

Все, кедь ку ним прийду,
очами їх гладжу,
свою добру матір
перед собов віджу.

Холем тільки свого
із села родного,
в квіточках зістало
близко серця мого.

Співанкы

Під Бескидом в Полонинах,
в нашім роднім краю,
там Русины тісячроча
жывот прожывають.

Рефрен: Гей, гей, Русины
жывот прожывають.

Землю родну, луку, гаї
од предків прадавных
з ласков щіро і од серця
честно обрабляють.

Рефрен: Гей, гей, Русины
честно обрабляють.

Красны діти світу дали,
бы добро шырили,
бы народу по русиньскы
в світі помагали.

Рефрен: Гей, гей, Русины
в світі помагали.

XXX

Дуе вітор, дуе,
по горах, долинах,
повідж же мі, дівче міле,
чом ся ня не тримаш?

Як ся мав тримати
і тебе любити,
кедь ты горі-долон ходиш
нашы дівкы зводиш.

Думала-м, же буду
в серці тя носити,
але віджу, і я мушу
на тебе забути.

Подувай, вітрику,
сфукний з серця жалї,
няй за горы їх однесуть
темны, чорны хмары.

XXX

Выросло дівчатко,
красне, як лелія,
про матір і нянька
велика надія.

Кедь ся уже змогло
на властны крылочка,
забыло на матір
і свого нянечка.

Родічі зістали
на старость саменькы,
слызы утирають
в хыжочці маленькій.

Діти нашы мілы,
міцно вас просиме:
На матір і нянька
забути не смійме!

XXX

Подувай, вітрику
по русиньскых горах,
помагай Русинам
в їх русиньскых ділах.

Кедь свою слободу
так тяжко здобыли,
на хыбы великы
бы не доплатили.

Треба мі слухати
своє серце й душу,
своє родне слово
все хранити мушу!

Дорогы діточкы

Кебы ся Духнович
з вічности пробудив,
не вірив бы очам
як ся тот світ змінив.

Хоць вшиткы жыеме
у модернім світі,
свій язык і слово
мусиме хранити.

Штоже може быти
красше, сердю мілше,
кедь видиме книжкы,
а в них слово наше.

Материньске слово,
азбуков писане,
нам од родных предків
з ласков передане.

Храньме, не скалічме,
знищити не дайме,
тото, што нам близке,
в серці утримайме!

Вы – діточкы нашы,
азбуку тримайте,
у своїх букварях
русиньске находжайте!

Співанку веселу,
байку, приповідку,
стишок серцю мілїй,
ці розповідь мудру!

Дороженькы нашы,
мудры і способны,
не дайте взяти з рук
традіції родны!

Кедь нас ту не буде,
вы нам зістанете,
богатство Русинів
з ласков охраните!

Міцно вам віриме
з надієв чекаме,
же з помочов вашов
наш род охраниме!

*(Марія Гірова-Васькова:
Спомины серця, 2022.
Пряшів: Академія русиньской
культуры в SR,
ISBN 978-80-89798-35-3)*

Приповідкы на добру ніч

О Сонечнім кралёві

– Моє любе, ту є одтеперь твоє гніздочко, – повіла мама і щастливо ся засміяла на новонароджену дїтинку в постільці, котру собі якраз принесла до мів із шпыталю.

Дівчатко ся спочатку хмурило, як кебы ся му на новім місці не любило. Але пак збачіло великый выгляд, через котрый світили теплы сонечны лучі і зачало ся помаленькы усмівати.

– Што там видиш?, – приговорила ся му мама. Любить ся ті сонїчко? Тота велика жовта лопта на небі?

Дораз їй пришло на мысль, же розповідь своїй дїтинці першу приповідку в ей животі. Сіла собі до кресла коло постількы і зачала розповідати того, што їй бісїдовала ей мамка, кець была она мала.

х х х

– Дїтинко моя мала, – зачала, – того, што видиш на небі, то не є лопта, як бы ся на першый погляд віділо, але великый златый каштель. В тім каштелю жыє лем єдна єдина особа – Сонечный краль. А зато, же ёго замок і він сам так міцно жарять златом і горячіма сонечныма лучами, ніхто на світї ся на них не міг попозерати без того, жебы не осліп.

Хоць ся краль кажде рано проходив по небі і відів много, барз много людей, чув ся даколи осамоченый. Было му смутно, же дома не мать з кым побісїдовати. Єдно щастя, же мать уж цілы роки вірного супутника, великого златого птаха Гелія. К нёму ся каждый вечур вертав, жебы му розповів, што в шырокім світї відів і чув.

Раз, кець Сонечный краль барз шатовав, забыв заперти Гелієву клітку. Кець одышов, златый птах збачів, же клітка є отворена і вышов з нёй вон. Наперед блудив по замку, потім ся выбрав вонка. Зато, же не знав путь, котров ходив ёго пан, і зато, же цілый живот пережыв у клітці і не знав літати, зачав барз скоро падати з неба рівно на землю.

Дарьмо ся метав, дарьмо крічав, лем падав і падав дале, аж допав на кралёвску загороду краля Нарціса.

Краль Нарціс був тот найпышніший і найдурніший краль, якого коли земля носила. Сам себе барз любив і сам о собі думав, же є тым найкрасшым створінём на землі.

– Я єм красший, як саме сонце, – выголошовав о собі, а того, хто твердив дашто друге, такой дав заперти до арешту.

Кець кралёвскы слугове прибігли за Нарцісом, жебы му звістовали, што за чудо присіло в ёго загороді на найвышнім стромі, скоро там побіг і прика-

зав, жебы тото злате чудо такой хопили і заперли до клітки. Похопив, же дашто таке незвычайне і, навыше, злате не мать ніякый краль шыроко-далеко.

– Теперь єм нелем найкрасший, але і найінтересантніший, – выхвалёвав ся а іщі веце ся надував од пыхы.

Слугове з приджмуреныма очами хопили вылошаного птаха Гелія, котрый так ясно жарив, же коло нёго осліпли. Заперли го до великой вольеры в загороді а Нарціс дав коло нёго поставити страж, жебы ся к „ёго маєтку” ніхто не приближыв. Лем здалека доволив своїм дворянам позерати ся на чудесного птаха і обдивляти го. Ніхто ани не тужыв приближыти ся к Гелієві, бо і так ся на нёго не дало позерати зблизка, таку жару выдавав. Сегінь птах був выставлений як в ціркусі.

Кець Сонечный краль на своїй небесній пути відів, што ся стало і як круто заобходжають люде з ёго вірным приятелём, розгніваний вирішыв, же надуманого краля покарати. Такой собі пририхтовав огнёвый блеск, же го пошле рівно на кралёвский замок, кець нараз збачів у кралёвській загороді найкрасше дівча на землі з прекрасным світлым волосём, довгым аж по пас. Такой собі то роздумав. Кець із блеском зніщів цілый замок, забив бы наїсто і тоту красавіцю. А того не хотів.

– Тадь я і не познам. А она і так невинна, чога бы мала быти єднак покарана, як другы?, – роздумав і такой ся спокоїв. Вирішив, же зыйде на землю, выслободить свого вірного приятеля і вшытко буде зась в порядку. Хто знать чога, але одразу цілый день думав лем на дівча з довгым волосём. Кець настала ніч, Сонечный краль, закрученый до чорного плаща, досправды зышов з неба. Путёв, котру знав лем він сам, выбрав ся рівно к своему зятому приятелёві. Яке было ёго несподіваня, кець коло вольеры нашов якраз тото красне дівча, про котре вирішыв не покарати надуманого краля і на котре цілый день думав.

– Но, напий ся і дашто зьїдж, бо ту загынеш од голоду і жажды, – пригваряла ся красавіця і хотїла накормити птаха. Але златый птах, выстрашений і смутный, не хотів ніч їсти. Із звішенов головок сидів тихо на конарю зеленого кряка і ронив златы слызы, котры ся такой перемінляли на малы златы кулькы.

Нараз збачів приходити свого пана і радостно заспівав найкрасшу співанку, яку знав, а то так наголос, аж ся дівча настрашило, же го учують вшыткы

зо замку.

– Ох, яке то красне, – збыхла собі красавіця, но нараз ся їй привіділо, же хтось приходить. – Хто там?, – скрічала перестрашено і уж хотіла кликати поміч, кедь Сонечный краль ей перебіг і такой зачав высвітляти, што там робить.

– Тот златый прах є мій, – повідать, – рано мі втік з клітки і заблудив аж ту. Будеш така ласкава і вернеш мі го?

Дівча посмутніло і повідать:

– Барз рада, взацный пане, але мій отець, краль Нарціс, бы мі то нігда не доволив а ани не одпустив. Окрем того, ключ од той клітки мать лем він сам а не дасть го никому, то знам наісто. Притім є на першый погляд ясне, же ваш пташок є ту нещастный, хоць жарить, як звězды на небі. Є барз красный, гейже?

– Є, – притаковав Сонечный краль, але дашто ся му на тім дівчати віділо чудне. Сонечный краль без свого плаща світтив до темной ночі ясніше як сонце на полудне. Но віділо ся, якбы дівча не збачило тот жар, про нєго то было нормалне. Нараз на замоцькій башті одбили північ.

– То уж тільки годин, мушу іти! Дораз ся буде міняти страж, потім бы ем ся уж до замку не дістала так, жебы ня ніхто не відів, – настрашило ся дівча і хотіло одыйти. Передтым ся іщі обернула ку кралєви і повідать:

– Кедь хочете, пане, прийдийте ту завтра, інакше пташок досправды загине од голоду і жалю, – обернула ся і уж ей не было...

– Прийду, – пошептав Сонечный краль, розлучів ся із златов пташків і тыж пішов своєв путєв.

– Єм богац, ем богац, – выкриковав краль Нарціс, кедь му слугове рано пришли звістовати, же златый птах зніс через ніч златы яїчка.

– Теперь ем найкрасшый, найпопулярнішый і найбогатшый краль на світі! Тоты яїчка суть малы, але вірю, же птах ся буде снажити і на другыраз знесе бівшы і веце. Скоро мі принесьте глядило, скоро, скоро, мушу ся відіти. Днесь ем такый щастный, же наісто буду і красшый як дотеперь.

– То є порядный дурак, – подумав сі Сонечный краль, кедь ся на того вшытко рано позерав з неба. Але де є дівча, нигде го не відів... – Де ся лем могло сховати? – Быв на ню барз зведавый, зато розпослав свої сонечны лучі до каждого выгляда в замку, жебы і чім скоріше збачів. Але по принцезні із світлым довгым волосєм не было ани хыру.

– Досправды сьте всягды позерали? – опросив ся недовіряючі краль. – Ачей ся мі тот принцезна в ночі не приснила?

– Позерали сьме всягды, лем до той темной цімры з тяжкыма завісами на выглядах сьме ся не дістали, – признали ся наконець лучі, – бо тоты завісы были такы густы, же через них ся ниякый луч

не міг продерти.

– Но што, – збыхнув сі Сонечный краль. Кедь тот принцезна справды є, чей і вечур зась увіджу.

Цілый день, докы краль путовав од виходу на запад, відів ся му довгый і неконечный. Ани не тямив, же так, як він думав на принцезну, і она думала на нєго. Схована в темній цімрі з тяжкыма завісами роздумовала о ночнім навщівникови в кралєвській загороді.

Лем што настала ніч і Сонечного краля вымінив на небі єго брат Місячный принц, Сонечный краль ся закрутив до свого чорного плаща і шатовав навщівити свого златого приятеля. Быв при нім першый і нашов го такого нещастного, же го хотів такой выслободити. Ту зачув слабый звук приходжаючіх кроків.

– Може, то страж, – подумав сі і сховав ся до гущавы. Яке было єго несподіваня, кедь намісто стражників збачів принцезну з довгым златым волосєм. Дораз ся хотів вказати, кедь збачів, же дівча закопло о камінь і скоро впало на землю. Тогды вшытко порозумів.

Зато ся му могла позерати до твари і не закрывати собі очі од великой жары. Она є напівсліпа! Не видить так добрі, як другы люде, але видить дость добрі на то, жебы розпознала златого праха Гелія, і єго – Сонечного краля. Наісто і зато ся ховать цілыма днями перед людми, жебы не была на очах свому надуманому отцєви, котрый бы не стерпів погляд на свою недоконалу дівочку. А притім є така красна...

Одразу, хто знать чом, Сонечному кралєви ся розтрепотіло сердце як дике, а кедь іщі збачів, як міло ся дівча пригварять єго приятелєви у клітці, зачав ся душыти. Ніт, днесь з нєв не можу бісидовати, ани ся з нєв стрітити! Теперь ні, вызерав бы ем перед нєв дурно! Сонечный краль ся обернув і шатовав назад до свого замку на небі.

– Є там дахто?, – скрічала нараз принцезна, бо ся їй віділо, же дашто чує. – Чудне, якбы там дахто був, – подумала собі, но дораз тоту думку загнала. Тадь через няньковых стражників бы ся ту і так ніхто не дістав. Їй ся то подарило лем зато, же знать тайный пішник із замку до загороды. Або жебы то був незнамый чуджінець? Ні, то ністо ні, він бы ся предсі озвав, або ні? Смутно собі збыхла, кедь собі на нєго спомянула.

– Но тото?, – покрутив головов Місячный принц, котрый вшытко відів з небесной вышкы. – Мій братик ся залюбив, а неборак ани о тім не знать, – усміхнув ся і продовжовав свою небесну путь.

На другый день рано Сонечный краль встав барз намерзеный. Трапило го, же вечур не выслободив свого златого птаха а навыше, же ся сховав і втік перед тым красным створінем із златым волосєм. Ні, днесь то не зохабить так, днесь мусить вшытко

направити, взяти, што му патрить і... і... Ох, кебы лем знав, што ся з ним робить!

Мерзена налада Сонечного краля была як слотавый час у тот день. Кус было хмарно, потім ся на час розъяснило, і назад кус попадало. Люде ся чудовали, што ся то робить. І они были з того даякы нервозны, немоторны, многым ся в тот день хоцьшто розбило або попусуло.

Ани на кралёвскім замку краля Нарціса то не было інакше, а неймерзенішы з вшыткых быв сам Нарціс. Якраз тогды ся стало дашто, што ніхто із смертелників не чекав і што бы ся нікому ани не приснило.

Прінцезна, котра в нечасі і в довкола пануючій недобрій наладі мала радість, хотіла ся з нёв поділити із своїм отцём, з котрым ся часто не стрічала. Позвала го на терасу в загороді і дала про обидвох нарихтовати горячу чоколаду. Ведно ей выпють, уж довго собі не побісідовали...

Слугове принесли підносы з лакотинками, варену чоколаду і прінцезна ей хотіла сама подати свому отцёви. Но затоже слабо віділа, дакус чоколады ся їй подарило вылляти прямо на отцёву руку. Краль Нарціс згрывчав од болести і загнав ся на дівку. Веце як біль го розгнівав факт, же на попеченій руці ся му зробить міхырь і він уж не буде такый доконалый і красный.

– Ідь гет, ідь од ня, ты врагынё неполіпа! Хотіла есь ня зогавити, а може і забити! Зато собі заслужиш найпріснішы трест! Страж, заприйте ї до арешту! І так з нёй ніч, сліпаня єдна невалушна!, – крічав в амоку Нарціс.

Прінцезны ся отцёвы слова барз дотулили, пришло ї жалъ, але не сперала ся, кедь ї вояци одводили. Лем по лиці текла велика горяча слыза, котра пекла гірше, як выллята горяча чоколада.

– Стійте!, – озвав ся нараз розгніваний голос, а прінцезна такой спознала, кому патрить. Сонечный краль, котрый через хмары відів вшытко, што ся на земли одограло, не міг ся уж довше призерати як ублизують невинному дівчати, і зробив таке, што іщі ніколи в жывоті: зышов з неба на землю, рівно меджі людей, і своёв жаров їх так осліпив, же слугове і дворяны мусили втечі, жебы не посліпли. На терасі зістав лем пышный Нарціс і ёго дівка.

– Взяв есь собі, што є моє, зажури есь мого златого птаха, котрый тепер ронить златы слызы. Ублизуеш своїм підданым а тепер уж і властній дівці. Уж ся на то не можу призерати, зато ем вырїшыв, же тя покарам, – закрічав Сонечный краль. Зачав міцно жарити і своїм теплом спалёвати красного Нарціса, котрый ёйкав од болести і просив Сонечного краля о мілость.

– Перестань уж!, – нараз закрічала із слызами в очах кралёва дівка.

– Есь міцнішы і розумнішы як будькотрый чоловік на землі. Но кедь тепер забеш слабого і безпомічного, будеш єднако крутый і нечутливый як він! Ці тото не видиш? Уж есь го достъ покарав, тепер возьмий свого приятеля і верний ся на небо, бо там твоє місто а... Я буду жыти ту, – хотіла іщі дашто повісти, але плач їй не дав. Не плакала про пышног нянька, але про Сонечного краля, бо сі усвідомила, же кедь тепер одыде, веце го уж не увидить.

Сонечный краль був несподіваний, як ся дівка наперек вшыткому застає отця і похопив, же мать правду. Обернув ся і хотів одыйти, кедь нараз... Мусить то зробити, мусить їй повісти, што мать на душі, і кебы го мала такой высміяти, одвергсти.

Позбрав вшыткы свої силы, приступив к ній і одважив ся... уж – уж хотів дашто повісти, но намісто того ся нахылив к ній і поціловав ї. Прінцезна ніч веце не потребовала, од радости ся ї так розсвітили смутны очі, же Сонечный краль в них увідів вшыткы тоты чувства, котры і він сам чув к ній. А же была напівсліпа, нияк му не вадило, тадь ёго жара доказала освітити вшытко, што потребовала відіти.

Кедь златы прах Гелій збачів, як го ідуть ведно выслободити з клітки, розплакав ся і розоспівав одразу, но тепер уж не од жалю, але од радости.

Пізнїше, кедь ся дворяны і служобництво вернули до Нарцісового замку, прінцезны там уж не было. Віділи лем спаленого і міхырями знетвореного чоловіка, котрый о собі выголошовав, же є найкрасшы на світі. Кедь к тому вшыткому зачав твердити, же ёго дівку собі одвів Сонечный краль, подумали собі, же од той болести начісто ошалів. А кедь „свого” краля Нарціса нігде не могли найти, по часі собі зволили нового краля. Што ся але стало із старым кралём і прінцезнов, ніхто не знав. Лем місячік на небі ся потаёмкы усмівав, бо він знав вшытко, але нікому ніч не вызрадив.

А Сонечный краль? Тот każde рано шатовав на небо, жебы ся вечур штонайскорїше міг уконанный, але щастливый вернути домів – до свого златого замку і розповісти своїй красній жені з довгым світлым волосём, што у світі нове, што ся де стало.

х х х

– А то є конець, моя мала дїтинко, – повіла мама і ніжно ся усміхла на свій сплячій вузлик щастя. Добрї знала, же ей дїтинка скоро цілу приповідку переспала і же є барз маленька на то, жебы порозуміла, о чім їй мама бісідує. Але знала, же кедь буде старша, побісідує їй вшытко іщі раз, жебы знала, же сонїчко так грїє ай зато, же є залюблене. З ласкы!!!

(Еріка і Марія Костовы: Приповідкы на добру ніч, 2006. Пряшів: Русин і Народны новинкы, с. 20-28. ISBN 80-88769-73-6)

RUSÍNI NA SLOVENSKU V TRANSFORMAČNÝCH PROCESOCH...

(Dokončenie z 13. strany)

respondenta/-ky je pôvodcom z tej istej dediny. V tejto situácii homogénneho osídlenia rusínskym obyvateľstvom kompaktných území, na ktorých žili celé stáročia, nedochádzalo k asimilácii s väčšinovým či mestským obyvateľstvom. Tým viac na kompaktno osídlenom území v okresoch Prešovského kraja blízko územia bývalej Podkarpatskej Rusi. V tradičnej spoločnosti ale i iné sídla, nielen rusínske, žili v uzavretom, takmer nepriepustnom svete. S vývojom smerom k modernej spoločnosti sa hranice sídel prelomili, stali sa priepustnými a migrácia obyvateľstva za prácou, alebo v dôsledku sobáša bola čím ďalej, tým častejšia.

Na základe prvotnej asimilácie vyvolanej migráciou rusínskeho obyvateľstva do miest, vzniká, podľa nášho názoru, **druhotná asimilácia** spôsobená snahou o prispôbenie sa majorite z rôznych dôvodov. Absolvovanie vzdelania rôzneho stupňa (už starí rodičia dnešných respondentov pochopili, že len získaním vzdelania sa môžu ich deti vymaniť z chudoby marginálnych rusínskych regiónov predvojnového i povojnového Československa) a potom obsadenie rôznych pracovných pozícií si vyžadovalo dobré ovládanie štátneho jazyka v hovorenej i písomnej podobe, no súčasne nepoznanie vlastného jazyka v týchto dvoch podobách kvôli neexistencii rusínskeho školstva spôsobovalo nebadanú, postupnú, no hlbokú dobrovoľnú druhotnú asimiláciu Rusínov v mestách. Ak k tomu prirátame i uzatváranie zmiešaných manželstiev v mestách – bližších i vzdialenejších od svojho rodiska, potom pochopíme, že asimilácia rusínskeho obyvateľstva začína v druhej polovici 20. storočia na území Slovenska nadobúdať neblahé rozmery.

V neposlednom rade treba rátať i s asimiláciou rusínskeho obyvateľstva na vidieku, vo svojich rodných sídlach. Jednou z príčin môžu byť ťažké rany v novodobej histórii Rusínov, keď u mnohých starších Rusínov, na počudovanie, prevláda i dnes strach z ich zopakovania (napríklad násilné a necitlivé rozdelenie rusínskych obcí bez udania akéhokoľvek dôvodu, bezdôvodné rozčlenenie katastrálneho územia obce hranicou medzi – kedysi – ZSSR a ČSR – a tým násilné rozdelenie rodín na slovensko-ukrajinskom pomedzí, hlavne však zabratie celého územia Podkarpatskej Rusi bolí týchto ľudí dodnes a spôsobuje im, podľa ich slov, nočné mory), potom sú pochopiteľnejšie všetky tieto zmeny v živote moderných Rusínov, ktoré vyvolá-

vajú objektívne dôvody druhotnej asimilácie medzi rusínskym obyvateľstvom na Slovensku.

No nemožno obísť ani subjektívne faktory, ktoré sú spôsobené neochotou mnohých Rusínov poznať svoju vlastnú históriu či naučiť sa jazyk svojich rusínskych predkov a používať ho v každodennom styku s inými Rusínmi. Tieto subjektívne faktory, ako sme zistili, sú vyvolané hlavne výchovou v rodinách. Rodičia, ktorí komunikujú so svojimi rusínskymi deťmi od mala len po slovensky, sami vychovávajú zo svojich detí Slovákov, ktorí sa následne hanbia za to, že ich rodičia či starí rodičia nimi nie sú.

Vzdelanie

Rusínska národnostná menšina sa v základnej, t. j. celej populácii na Slovensku, oproti dvom väčším národnostným menšinám (maďarskej a rómskej), ale i oproti majoritnej populácii odlišuje lepšou kvalifikačnou štruktúrou obyvateľov. Okrem základného vzdelania prekračuje celoslovenský priemer pri všetkých ostatných typoch vzdelania s vyššou úrovňou kvalifikácie. Napríklad, najvýraznejšie prekračujú občania SR rusínskej národnosti podiel obyvateľov s vysokoškolským magisterským, inžinierskym a doktorským vzdelaním, ktorých je medzi Rusínmi 15,4% a medzi celou populáciou na Slovensku 10,8%. Aj úplné stredné odborné vzdelanie s maturitou (21,5 %) a úplné stredné všeobecné vzdelanie (5,5 %) výraznejšie prekračujú celoslovenský priemer. Stredné odborné vzdelanie s maturitou v Slovenskej republike dosiahlo 20,2% obyvateľov.

Menej početné národnostné menšiny od rusínskej sa väčšinou vyznačujú lepšou kvalifikačnou štruktúrou. Napríklad príslušníci českej, ukrajinskej, nemeckej, poľskej, chorvátskej, srbskej, ruskej, židovskej, moravskej a bulharskej menšiny vykazujú nadpriemerné údaje vo vysokoškolskom magisterskom, inžinierskom a doktorandskom vzdelávaní a oveľa nižšie oproti priemeru celej populácie vo vzťahu k základnému vzdelaniu. To, že i Rusíni patria podľa výsledkov sčítania obyvateľov, bytov a domov v prvom decénií 21. storočia k tej časti populácie na Slovensku, ktorá vykazuje vyššie stupne vzdelania oproti celej populácii, môže byť na jednej strane skreslené tým, že v ostatných sčítaniach sa k rusínskej národnosti neprihlásili všetci Rusíni, ktorí majú rusínskych predkov, alebo ktorí aj hovoria po rusínsky (nazvali sme ich

vyššie Rusínmi z objektívnych dôvodov), ale subjektívne sa cítia byť Slovákmi. Ale na druhej strane to vôbec nemusí byť skreslený údaj, môže naopak objektívne vypovedať o tom, že vzdelanie je u Rusínov vysokou hodnotou hlavne v druhej polovici 20. storočia a že posledné dve generácie Rusínov zvýšili svoju vzdelanostnú úroveň oproti starým rodičom výrazným spôsobom. V rodinách Rusínov nebol zriedkavý jav, že negramotné staré mamy

mali všetkých vnukov vysokoškolsky vzdelaných (niektorí starí otcovia získali vzdelanie za Rakúsko-Uhorska v maďarských školách). Je možné, že nadobudnutým vzdelaním získavajú Rusíni sebadôveru a prihlásenie sa k svojim národným koreňom patrí k ich identite. Takýto osvietený postoj však mohla zaujať i menšina vysokoškolsky vzdelanej rusínskej populácie na Slovensku.

Tabuľka 6: Obyvateľstvo podľa národnosti, stupňa najvyššieho dosiahnutého vzdelania - SODB 2011

Vzdelanie	slovenská %		maďarská %		rómska %		rusínska %		ukrajinská %		česká %		Spolu všetky národnosti	Spolu %
1.	623 468	11,6	101 007	22,0	45 101	42,7	6 165	18,4	757	10,2	3 646	12,0	808 490	15,0
2.	597 022	11,1	74 108	16,2	5 386	5,1	4 148	12,4	689	9,3	4 460	14,7	721 999	13,4
3.	430 892	8,0	47 954	10,5	3 304	3,1	2 657	7,9	606	8,2	3 973	13,1	522 039	9,7
4.	160 886	3,0	14 314	3,1	526	0,5	1 214	3,6	371	5,1	815	2,7	191 208	3,5
5.	916 202	16,9	80 058	17,5	1 967	1,9	7 203	21,5	1 761	23,7	6 145	20,2	1 089 751	20,2
6.	189 355	3,5	23 957	5,2	406	0,4	1 840	5,5	505	6,8	1 420	4,7	235 014	4,3
7.	64 632	1,2	7 790	1,7	137	0,1	593	1,8	210	2,8	925	3,0	80 616	1,5
8.	103 944	1,9	7 714	1,7	231	0,2	839	2,5	215	2,9	549	1,8	122 782	2,3
9.	502 858	9,3	30 150	6,5	733	0,7	5 151	15,4	1 676	22,6	5 494	18,2	584 544	10,8
10.	33 248	0,6	1 966	0,4	86	0,0	370	1,1	147	1,9	683	2,2	40 642	0,8
11.	659 411	12,2	61 140	13,4	43 035	40,7	2 911	8,7	361	4,8	1 970	6,5	846 321	15,7
12.	70 857	1,4	8 309	1,8	4 826	4,6	391	1,2	132	1,7	287	0,9	153 630	2,8
13.	4 352 775	100,0	458 467	100,0	105 738	100,0	33 482	100,0	7 430	100,0	30 367	100,0	5 397 036	100,0

Legenda - Najvyššie dosiahnuté vzdelanie: 1. základné, 2. učňovské (bez maturity), 3. stredné odborné (bez maturity), 4. úplné stredné učňovské (s maturitou), 5. úplné stredné odborné (s maturitou), 6. úplné stredné všeobecné, 7. vyššie odborné vzdelanie, 8. vysokoškolské bakalárske, 9. vysokoškolské magisterské, inžinierske, doktorské, 10. vysokoškolské doktorandské, 11. bez školského vzdelania, 12. nezistené, 13. Spolu. Zdroj: <http://census2011.statistics.sk/tabulky.html>

Vierovyznanie

Situácia v štruktúre obyvateľstva podľa vierovyznania sa zmenila v posledných desiatich rokoch, čo reflektujú výsledky náboženskej štruktúry na Slovensku v sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2021. V prvom rade populácia na Slovensku mierne stúpila, a to o 52 234 obyvateľov SR. Zároveň klesol počet rímskokatolíckych veriacich o 6,24%, v absolútnych číslach to je o 308 766 veriacich. Počet gréckokatolíckych veriacich mierne stúpol o 0,2%, v absolútnom vyjadrení o 11 364 veriacich. Mierne stúpol aj počet pravoslávnych veriacich, t. j. o 0,03% alebo o 1 544 veriacich. Najvýraznejší vzostup z hľadiska prítomnosti alebo neprítomnosti vierovyznania nastal medzi obyvateľmi Slovenska bez náboženského vierovyznania, a to o 10,39 percentuálneho bodu na 23,79%

populácie Slovenska, v absolútnom vyjadrení o 570 780 obyvateľov Slovenska. Znamená to, že za posledných desať rokov sa slovenská spoločnosť sekularizovala napriek navonok deklarovaným tradicionalistickým hodnotám, no kým nebudú známe aj rozširujúce výsledky, nebude možné robiť druhostupňovú, teda hlbšiu analýzu zverejnených výsledkov posledného sčítania obyvateľstva z roku 2021 vo vzťahu k rusínskej národnostnej menšine. Bude veľmi zaujímavé dozvedieť sa, či sa sekularizovali aj Rusíni, kto z Rusínov, či mladí, či starší zmenili svetonázor svojich predkov. Mierny nárast obyvateľov Slovenska hlásiacich sa ku gréckokatolíckej, aj pravoslávnej cirkvi, z ktorých väčšina sú objektívne Rusíni, však napovedá skôr o dodržiavaní náboženských tradícií a zvyklostí aj u mladých Rusínov a príslušnosti k dvom uvedeným cirkvám.

Napriek tomu budú určite zaujímavé krížové výsledky rusínskej národnosti a vyznávaného vie-

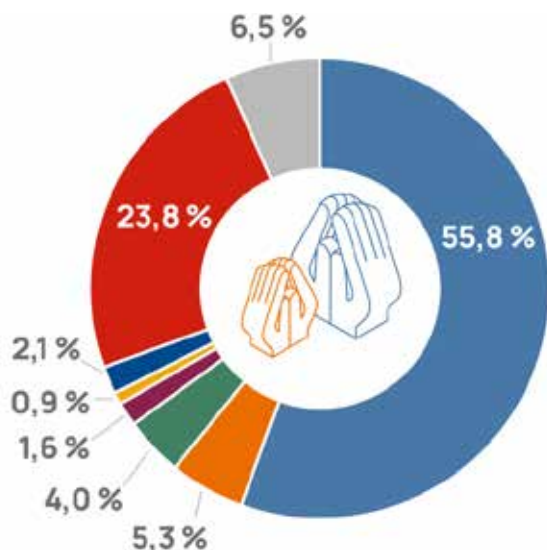
rovyznania. Žiaľ, rok po ukončení sčítania, mnohé výsledky sa stále ešte spracúvajú.

Tabuľka: **Obyvateľstvo podľa náboženského vyznania**

Náboženské vyznanie SODB 2011	SODB 2011 Spolu	%	SODB 2021 Spolu	%
Územná jednotka – Slovenská republika - celá populácia na Slovensku	5 397 036	100	5 449 270	100
Rímskokatolícka cirkev v SR	3 347 277	62,0	3 038 511	55,76
Bez náboženského vyznania	725 362	13,4	1 296 142	23,79
Evanjelická cirkev AV na Slovensku	316 250	5,85	286 907	5,27
Gréckokatolícka cirkev na Slovensku	206 871	3,8	218 235	4,0
Pravoslávna cirkev na Slovensku	49 133	0,9	50 677	0,93
Množstvo iných vierovyznaní	514 178	9,5	190 316	3,29
Nezistené a iné	571 437	10,4	368 482	6,76

Zdroj: Vlastná tabuľka podľa údajov: <http://census2011.statistics.sk/tabulky.html>, <https://www.scitanie.sk/obyvatelia/zakladne-vysledky/struktura-obyvatelstva-podla-nabozenkeho-vyznania/SR/SK0/SR>

Graf: **Štruktúra populácie SR podľa vierovyznania alebo jeho absencie podľa sčítania obyvateľov v roku 2021**

- Rímskokatolícka cirkev v SR – 55,8%
- Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku – 5,3%
- Gréckokatolícka cirkev na Slovensku – 4,0%
- Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku – 1,6%
- Pravoslávna cirkev na Slovensku – 0,9%
- Ostatné – 2,1%
- Obyvatelia bez náboženského vyznania – 23,8%
- Nezistené – 6,5%

Zdroj: <https://www.scitanie.sk/k-rimskokatolicckemu-vyznaniu-sa-prihlasilo-56-obyvateov#>

Z údajov zo sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 vyplýva, že v absolútnom vyjadrení žije na Slovensku 206 871 veriacich, ktorí patria ku gréckokatolíckej cirkvi a 49 133 veriacich k pravoslávnej cirkvi, spolu teda žije na Slovensku **256 004 veriacich východného obradu**. Kvôli silnej slovakizácii v gréckokatolíckej cirkvi i mnohým historickým okolnostiam (zánik väčšieho sídla, kde bola gréckokatolícka fara, ktorá bola následne

premiestnená do menšej susednej slovenskej obce a mnohé iné) mnohí gréckokatolícki veriaci nehovoria po rusínsky a ani sa necítia byť Rusínmi, tým viac, že veľká časť gréckokatolíckych kňazov nevláda rusínsky jazyk. Ale väčšina gréckokatolíckych veriacich nielen v minulosti, ale i v súčasnosti, boli a sú Rusíni. Pre Rusínov bola táto cirkev založená. Nehovoriac o pravoslávnych veriacich. Ak na Slovensku žije 256 004 veriacich východného obradu, z ktorých veľká časť má rusínsky pôvod, možno aj všetkých rusínskych predkov, potom objektívne by veľká časť týchto veriacich mali byť Rusíni. Títo veriaci spolu tvoria 4,7% z celej populácie na Slovensku, a nie 0,6% tých, ktorí sa prihlásili v sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 k rusínskej národnosti. Ak rátame s tým, že Rusíni tvoria i časť obyvateľov Slovenska bez vierovyznania a odrátame časť gréckokatolíkov, ktorí po rôznych organizačných zmenách v gréckokatolíckej cirkvi môžu mať slovenský pôvod, objektívne by na Slovensku mohlo žiť približne 200 000 Rusínov. V sčítaní obyvateľstva v roku 2011 sa prihlásilo k rusínskej národnosti 33 482 obyvateľov Slovenska a k rusínskemu jazyku ako materinskému 55 469 obyvateľov. Prečo sa väčšina týchto obyvateľov neprihlásila k rusínskej národnosti, alebo k rusínskemu jazyku ako materinskému je veľká otázka pre všetky rusínske kultúrne organizácie, ktoré sa snažia povzniesť kultúrny život Rusínov i seba samých, no bola to hlavne veľká otázka pre zisťovanie príčin straty národného povedomia u Rusínov na Slovensku v aktuálnom výskume.

V gréckokatolíckych chrámoch sa ešte do konca 50-tych rokov 20. storočia viedli omše v cirkevno-slovanskom jazyku. Po zákaze gréckokatolíckej

цirkvi Prešovským soborom dňa 28. 4. 1950 a po Akcii P, násilnej premene gréckokatolíckej cirkvi na pravoslávnu, bolo vo väzniciach v 50. rokoch 20. storočia mučených množstvo rusínskych gréckokatolíckych kňazov a rehoľníkov na čele s ich biskupom, otcom P. P. Gojdičom. Je preto veľmi smutné, že dnes je posolstvo ich obety zabudnuté, pričom v tých istých chrámoch sa dnes omše vedú po slovensky, ba dokonca náboženské piesne zložené a interpretované pôvodne po rusínsky sa dnes prekladajú do slovenčiny a spievajú sa po slovensky. Najväčším paradoxom slovakizácie rusínskeho obyvateľstva prostredníctvom dnešnej gréckokatolíckej cirkvi je nedodržiavanie jej hierarchiou záverov II. vatikánskeho koncilu z rokov

1962 – 1965, ktorý namiesto latinčiny zaviedol národné jazyky ako liturgické jazyky. Paradoxne, v prvých decéniách 21. storočia iba Rusíni ako jediní katolíci v celej Európe nemôžu používať alebo dobrovoľne nepoužívajú svoj národný jazyk ako liturgický vo svojich cerkvách, ktoré si sami pred pol druhu storočím postavili. V pravoslávnej cirkvi na Slovensku sa používa ako liturgický jazyk hlavne cirkevnoslovanský. Aj tu však niekde dochádza k postupnému predsadzovaniu slovenčiny do liturgie, a nie rusínčiny. Uvedomenie si dôležitosti zavedenia rusínčiny v pozícii liturgického jazyka do oboch cirkví by významne pomohlo pri navrátení rusínskej identity samotným Rusínom.

(Ukončenie v budúcom čísle.)

Мр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм., говорця ОСРС

Одбыло ся 34-те засіданя ОСРС Платформа собі припомянула 10 років єствованя

21-го октобра 2022-го року в просторах Словацького народного музея – Музея русиньской культуры в Пряшові одбыло ся 34-те засіданя Округлого стола Русинів Словакії. По довшім часі, котрый був позначеный пандемієв, было засіданя презенчно, причім часть членів схосновала онлайн форму участі.

ОСРС мав у програмі веце пунктів. Окрем іншого, собі членове припомянули і 10-ту рочніцю од основаня той платформи. З потіхов можемо по десятѣх роках конштатовати, же ОСРС нелем фунгує, наповнює свої заміры і цілі, але так само розростать ся, кедьже і на тім засіданю были привитаны новы індівідуалны і колектівны членове.

Оцінка попереднёго періоду

Меджі важны пункты засіданя належало оцінваня роботы ОСРС за три роки, почас котрых вів платформу у функції председа **Петро Штефаняк**.

Зрекапітуловали ся активности, котры членове почас того періоду зреалізовали. Меджі нима мож спомянути юбілейный **Рік русиньского села**, котрый мав быти приправов на кампань ку Списованю жытелів, домів і кварталів у 2021-ім році, і котрый був успішний нелем меджі дорослыма, але і меджі дітми, кедьже ся в повязаню з тым роком організовали і різны конкурзы.

Штефаняк реферовав о вшыткых стрічах представителів ОСРС, котры ся одбыли в про-

сторах Міністерства заграничных і европских діл СР, Міністерства культуры СР, Словацького народного музея ці RTVS, і на котрых все платформа мала намагу, до великой міры успішно, просаджовати інтересы русиньской народностной меншыны на Словакії, але одкрыла і темы прав Русинів на Україні.

До окремой позорности ся дістало оцінїня кампані ку списованю жытелів, а таксамо выслідкы, **вдяка котрым число Русинів знова наростло і меншына собі заховала статус третей найвекшой на Словакії, по Мадярах і Ромах.**

Членове Выбору про народностны меншыны і етнічны групы таксамо інформовали о діятельстві того wyboru, як і о ситуації односно приправы народностного закона а о далшій легіслатіві, котра ся прямо дотулять меншыновых прав на Словакії.

Выберала ся нова презідія

На засіданю ся выберала і нова презідія. По трьох роках скончів функчний період председа, потребне было выберати і далшых членів презідії.

Функцію на другий трирічний період (послідній можний) обгаїв дотеперішній председа **Петро Штефаняк**, котрый в попереднім періоді успішно зреалізував кампань ку списованю. Членами президії ex offo як членове народностного вибору зістали **Петро Медвідь** (єдночасно потверджений у функції говорцю) і **Мілан Ян Піліп**. Новым секретарём, єдночасно членом президії, став **Матуш Допіряк**. За індивідуалних членів была до президії выбрата довгорочна новинарька і активістка **Таня Рундесова**, за колектівных членів **Марек Гребік**, котрый представляє організацію молоды.Русины.

ОСРС продовжує в активностях і хоче быти европским партнером

ОСРС по десятёх роках успішной работы продовжує у своїх активностях. На своїм засіданю платформа зрушила комісії, котры робили і приготвлёвали матеріалы в попередніх роках, і вирішыла їх креовати наново, причім буде ословлёвати і одборників, котры не суть членами, но можуть помочи при рішіню окремых областей. Вже на пятніцёвім засіданю было схвалене веджіня і обяговый замір про культурну і языкову комісію. Штонайскоріше має рішыти ся і комісія школьска.

За еден з найважніших і веце як 30 років не-

вирішений вопрос поважує ОСРС проблематіку русиньской культурной дідовизны в збірковім фондї СНМ – Музея україньской культуры у Свіднику. З цілём рішыти тот проблем буде платформа в найблизшій часі реалізувати далшы крокы.

Так само членове ОСРС на засіданю повірили президію, жебы зачати їднати о вступі до єдної із визначных европских меншыновых організацій. ОСРС має інтерес стати в рішіню вопросів русиньской меншыны европским партнером і мати вдяка такому членству досяг на політичны фракції Европского парламенту, котры ся меншыновыма вопросами займають.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Пряшівський край поведе Мілан Маєрський

В суботу, 29-го октобра 2022-го року, проходили на Словакії першы раз споены крайскы і комуналны вольбы. В Пряшівскім самосправнім краю (ПСК), де жыє найвеце Русинів в рамках Словакії, зістає жупаном Мілан Маєрський (KDH, Sme rodina, SaS, Za ľudí – на фотці зліва).

Найвекшов конкуренцієв му був Михал Калиняк, родак з Меджілаборець (Hlas – sociálna demokracia, SMER-SD, SNS, SZÖVETSÉG – ALIANCIA). Но хоць му чісло голосів в порівнаню з баданями преференцій перед вольбамиросло, не старчіло то, і по пятьрочнім мандаті буде далшы штири рокы председом ПСК Мілан Маєрський.

Калиняк бы міг быти віцежупаном

На початку рахованя голосів в суботу вечур куртый час вів Михал Калиняк, но было ясне, же порахованы суть лем малы села і ведно з выслідками векшых сел і міст ся буде ситуа-

ція мінити. **Наконець Калиняк здобыв 31,39 процента голосів**, причім староновый жупан Маєрський мав 42,01 процента. Розділ меджі фаворізованыма кандидатами був понад 10 процент, причім многы думали, же і кедь выграть Маєрський, розділ буде тіснійший.

Маєрський такой вночі подяковав на соціалній сїти голосуючим, же дали **„Пряшівському краю шансу быти досправды гордым Выходом,**“ і написав, же собі щіро цїнить каждый еден голос. Жупан бере далшы мандат як **„великий обовязок, дале хоче намісто бісїдованя неперестанно робити і приносити резултаты про ліпшыи жывот людей в рамках**

цілого края.“ Таксамо акцентаваў, же є притоловены наповно в тім продовжовати.

Калиняк по півночі зо суботы на неділю признав програ, і потвердив, же вже телефоновав з Маєрськым і погратуловав му ку перемозі.

Но хоць не був успішний як кандідат на жупана, здобыв безконкурентно найвеце голосів із вшыткых кандідатів зо вшыткых окресів на посланців ПСК. З чіслом голосів 12 460, котры здобыв за окрес Пряшів і кількостев посланців, котры ся за тоту саму коаліцію дістали до крайского парламенту, і котрым хыбує лем троє людей, жебы мали точну половину заступительства ПСК, **є реалным кандідатом на віцежупана.**

Вопросом є, ці Калиняк схоснує свій мандат і посадить ся до крайского парламенту, або ся верне до Здружіня міст і сел Словакії з тым, же ся буде дале занимати самосправов як одборник.

Пріматоры в наших регіонах

Посмотріли сьме ся і на то, які результаты принесли вольбы на позиціях пріматорів міст в наших регіонах.

В Меджілабірцях здобыв знова мандат дотеперішній пріматор **Владіслав Вышнёвскый** (Hlas – sociálna demokracia, SMER – SD), котрый мав аж 70,52 процента голосів. До містского заступительства там кандідовав і наш молодой актївіста і председа обчаньского здружіня Лабірьскы Русины **Александр Грічко** (SaS), но не перешов.

Свідник таксамо продовжує зо староновов пріматорков **Марцелов Іванчовов** (Hlas – sociálna demokracia, Sme rodina, KDH), котра здобыла 48,55 процента голосів. У Свіднику кандідовав і **Мілош Стрончек**, котрого знаме

як нашого актївіста, председа Окресной організації Русиньской оброды у Свіднику і організатора Русиньского фестївалу. Но здобыв лем 3,86 процента голосів.

Потішуючїм фактом є, же молодой русиньскый актївіста **Станіслав Гвозда**, котрый кандідовав на містского посланця, здобыв мандат і був пятый найуспішнішый подля чісла голосів.

Бардеєв і далше буде вести як пріматор **Боріс Гануцак**, котрый є довгы роки уж як кебы неогрозителным монархом. Пріматором є од 1999-го року і здобыв мандат на далшы штири роки, кець му дало голос 47,42 процента людей.

В Бардеєві знова обгаїв мандат містского посланця і **Мілан Ян Піліп** (незалежный кандідат), член Выбору про народностны меншыны і етнічны групы, председа Уряду про Словаків жыючїх в заграничу і член презідії Округлого стола Русинів Словакії.

В Снині є у функції пріматора зміна. **Даньела Галандова** не обгаїла свій мандат, котрый дістала перед штирєма роками. Новым пріматором ся став **Петро Волошин** (KDH), котрый здобыв 41,14 процента голосів.

Стара Любовня продовжує з пріматором **Любошом Томком** (незалежный кандідат), котрый здобыв 73,77 процента голосів.

І в Гуменнім зістає пріматором **Мілош Мерічко** (незалежный кандідат), котрому дало голос 50,14 процента людей.

У крайскім парламенті і люде з русиньского руху

Окрем **Михала Калиняка**, котрый здобыв мандат посланця ПСК і котрого можеме знати і з русиньского руху, і далшы люде актївны в русиньскых ділах здобыли мандаты посланців.

За окрес Стара Любовня буде посланцём ПСК **Мартін Караш**, председа Русиньской оброды на Словеньску, котрый знова обгаїв і мандат посланця містного заступительства в селі Камюнка. За тот самый окрес буде крайскым посланцём актївний староста **Михал Дідик** (незалежный кандідат), котрый тыж обгаїв свій старостовскый мандат в селі Чірч.

За Свідницькый окрес був выбратый за єдного з трех посланців ПСК того окресу **Михал Ільканин** (незалежный кандідат), котрый є предностом Окресного уряду у Свіднику, а знати го можеме і як бывшого герця Театра Александра Духновіча в Пряшові.

30 років од першого языкового конгресу, імпульзу ку кодифікації

Русинський язык був святочно кодифікований 27-го януара 1995-го року в главнім місті Словакії – Братіславі. Но кодифікація Русинам не впала з небес. Передовали ей приправи, але главні, хтось ку тому мусив дати імпульз.

Тот імпульз, хоць уж передтым ся зачали снагы в русинських кругах, пришов єднозначно перед тридцятма роками. Якраз тогды, в днях 6. і 7. новембра 1992-го року, стрітила ся русинська громада, але і меджінародны фаховці, передовшыткым з области соціолінгвістики в Бардеївських Купелях, де проходив 1. Меджінародный конгрес русинського языка.

Тот був організований з ініціативы 1. Світового конгресу Русинів, котрый проходив рік скорше в Меджілабірцях, і отворив вопрос кодифікації русинського языка як языка малого народа, жыючого в середній Европі.

Мож повісти, же тоты дії были аж чудом, бо іщі в році 1989 Русины спали „глубокым сном“, кедь не были офіціално узнаваны у своїх комуністичных державах, а в році 1991 і 1992 уж рішыли свої вопросы на меджінародній сцені.

Вызначны науковці в Бардеївських Купелях

Главным організатором языкового конгресу была Русинська оброда ведно з Карпаторусинським научным центром в Споєных штатах Америки. Конгрес підпорила таксамо Шведьска академія із Штокгольму, Романьска ліга із Швейцарії і Академія діалектных языків з Монака.

„З выступів поєднанных ученых, передовшыткым соціолінгвістів, мож было ся дізнати, же Русины не суть єдиным малым народом в Европі, котрый рішить свою перспективу бездержавного народа і через знормованя материньского языка і ёго наслідного хоснованя в розлічных сферах жывота,“ пише Кветослава Копорова в публікації *Русинський літературный язык на Словакії. 20 років кодифікації.*

Як далше продовжує, практичны приклады з кодифікації языка і ёго фунгованя в школьській, але і в інших сферах жывота малых бездержавных народів в Европі (Ретороманів в Швейцарії, Монеґасків у Монаку), котры представили

на конгресі професор Джордж Дармс з Універзіты у Фрайбургу і професорка Елейн Молло з Універзіты в Ніс, были важным моментом і іншпірацієв ку рішаню языкового вопросу карпатських Русинів в часі, коли ся іщі не рушив процес ідентифікації малых славянських народів і їх материньских языків в посткомуністичных державах.

Приятя ретороманьского моделу

Задумованя ся над кофікацієв не было просте. Требало раховати з тым, же Русины суть бездержавный народ, котрый жыє в дакількох державах, а їх бісіда є овпливнёвана маєрїтным языком в тых державах.

Першы конгрес зато вирішив о приятїю ретороманьского моделу рішіня языкового проблему Русинів. То значіть, же був приятый поступ, жебы в кождей державі, в котрій є компактне заселїня Русинів, была вытворена языкова норма, котру поступно буде треба перетрансформовати до єдиной цілорусиньской языковой нормы, до так званого койне.

Конгрес окрем іншого ініціовав сістематічну роботу над кодифікацієв, як пише Анна Плішкова, а єдночасо вирішив найважнішы концепчны вопросы кодифікації русинського языка, котрыма были, же кодифікація русиньско-

го языка бы мала быти основана на живім языку, же каждый зо штирѣх русиньских регионів бы мав знормовати свій властный штандарт списовного языка, основаный на найрозшыренішим діалекті, і же русиньскый язык має вживати азбуку.

„Вызначным выслідком першого конгресу было і установлѣня інтеррегіональной лінгвістичной комісії, яка в далшых двох роках систематично робила над сполочнов языковов термінологією і ортографією будованов од самого зачатку на принципях зближованя регіональных варіантів русиньского языка Словакії, Польщі і Підкарпатя,“ конштатує Плішкова.

Кодіфікація на Словакії і далшы нормы

По міцнім імпульзі ку кодифікації, котрым був 1-ый Меджінародный конгрес русиньского языка, зачала ся на Словакії під веджінєм Русиньской оброды тверда робота, котра ся завершыла святочным выголошінєм кодифікації русиньского языка, а то вже за короткый час, 27-го януара 1995-го року в Братіславі.

Главныма кодифікаторами были **Юрій Панько і Василь Ябур**, але помагали з приправами вшыткого, што ку тому было треба, враховано кодифікачній літературі і далшы люде з Русиньской оброды і редакції Народных новинок. Так ся наповнив першы пункт – був зроблений першы штандарт нормы русиньского языка на Словакії.

Робота над штандартами языка Русинів продовжовала дале. Русиньскый язык в Польщі має свою норму од року 2000, коли вышла грамати́ка, яку приготвила **Мірослава Хомяк і Генрік Фонтаньскый**.

Русины на Підкарпатю вже выдали дакілько

граматік, наприклад, в році 1999 і 2005, далша грамати́ка ведно з кодифікачнов літературою є з року 2014. Грамати́ку приготвила тогды **Анна Мегела**, а сполупрацовали на кодифікачных выданнях такы люде, як **Михаїл Алмашій** і другы.

Но треба єдночасно повісти, же штандарт, котрый бы був обще приятый на Підкарпатю, затля не є, а свою роль в тім має і факт, же Русины доднесь не были узнаны україньсков державов.

Русины в Мадярьску наперед вирішыли, же приймуть штандарт, котрый був кодифікованый на Словакії, но наконець, од 2016-го року, коли вышла ортографія, роблять таксамо на своїх кодифікачных приручниках. Цілый тот процес, котрый бы хотіли завершыти святочным выголошінєм кодифікації, таким, як то зробили Русины на Словакії, в Мадярьску веде професор **Михаїл Капраль**.

Окреме поставлѣня мають войводиньскы Русины, котры жыють в днешній Сербії і Хорватії. Тоты мають свій властный кодифікованый штандарт і розвивають го од 1923-го року.

Языковы конгресы

За тых тридцять років одбыли ся і далшы Меджінародны конгресы русиньского языка. Другый конгрес був у **1999-ім році** зорганізований в Пряшові. В **році 2007** ся русиньскы лінгвісты стрітили на третім конгресі, котрый тот раз проходив в польскім Кракові. Затля остатній, четвертый языковый конгрес, одбыв ся знова в Пряшові у **2015-ім році**.

„Можеме сконштатовати, же карпатьскы Русины были єдным з першых малых славянських народів в рамках новой Европы, котры по році 1989 зачали рїшати свій недорішений языковый вопрос з попередніх періодів,“ пише Кветослава Копорова.

Мгр. Петро МЕДВІДЬ, ЛЕМ.фм

Ансамбель Рутенія ся став лавреатом конкурзу Языком танця

В днях 4-го аж 6-го новембра 2022-го року в просторах Театра Йозефа Грегора Таєвского у Зволені проходив 27-ый рочник цілоштатного поступового конкурзу і переглядки хореографій фолклорных ансамблів і танечных груп з назвов Языком танця 2022.

На цілоштатнім конкурзі, котрого главныма організаторами были Народный освітній цен-

тер і Підполяньскый освітній центр, представило ся доведна 14 ансамблів або груп.

Змагали ся в двох категоріях. В категорії А були хореографії, котры презентують традичну форму фолклорного матеріалу, категорія Б належала танечно-театральним виступлінням, котры виходять або суть іншпірованы традичним матеріалом.

На цілословацькый конкурс до Зволена поступив і Фолклорный ансамбль Рутенія з Братіславы, котрый ся занимає виключно русиньскым фолклором. До Зволена Рутенія пришла з танцями з Підкарпатя в рамках програму під назвов **Ярь на Підкарпатській Руси.**

Рутенія ся змагала в категорії А, значить в рамках традиційной форми фолклорного матеріалу. Їх презентація была успішна. Одборна порота вирішила, же у своїй категорії, де было доведна девять змагаючих ся, став ся **Фолклорный ансамбль Рутенія лавреатом.**

Переглядка хореографій Языком танця (передтым Танцюй, танцюй...) є найвызначнішов подієв свого типу на Словакії. Проходить кажды три roky і організує ся про непрофесіональны фолклорны колективы, котры презентують традичны музичны, танечны, робочі, обрядовы і звыкостовны проявы.

Посланём конкурзу є створити простор про

презентацію творчости непрофесіональных фолклорных колективів, підпорвати їх розвиток і піднимати умелецьку уровень, популарізовати вихову народным уменём, а передовшыткым вказовати на значіня народной культуры в культурнім животі і вести людей ку спознаваню той культуры.

Ансамбль Рутенія є на сцені вже 12 років. Своїх десять років од основаня Рутенія одсвятковала з причіны пандемії аж того року – в юну, коли ся одбыла премера їх новой танечно-драматічной інсценації з назвов **Хырбетом ку гограм.**

Покровительство над 10-ов рочніцёв Рутенії тогды перевязла президентка Словацькой републики **Зузана Чапутова.**

Уповномоченый влады Словацькой републики про народностны меншыны **Ласло Буковскый** при нагоді 10-ой рочніці уділив ансамблю **Злату медайлу Словацькой републики,** котра є „**узнанём і подякованём за роботу, котру ведучі і членове колективу зробили про розвиток культуры і фолклору Русинів на Словакії**“. Злата медайла Словацькой републики є нагородов Уряду влады Словацькой републики.

Узріла світло світа книжка Меланії Германовой – ЛЮДЕ, БУДЬМЕ ЛЮДМИ

При баданю літературы є аналізований нелем самый твір, але інтересують нас і околности ёго взнику, сполоченьскы, історичны і культурны условия, котры могли на творцю впливати. Днешня пандемічна сітуація засягує живот каждого з нас, главно негати́внї, но єдночасно може діяти на писателя і як мотивуючій, ці інспіруючій фактор. Дахто ся може „звезти“ на пандемічній лінії і сягне у своїх писательских активітах по безутішній атмосфері, повній апокаліптичных предств, іншы авторы сі але можуть выбрати протилежный приступ – апеловати на людей, абы были зась людми.

З таким заміром была вытворена і найновша публікація Меланії Германовой (нар. 3. 11. 1937 у Выдрани), котра жыє і творить у Габурі і выдає свою 4. книжку.

Авторку читателі русиньской літературы знають вдяка зборникам короткой прозы (*Дітём про радость і поучіня* із року 2016) ці балад і баёк (*Смутне і веселе* з р. 2020). Посланя Германовой є про ню натілько важне, же ся уж находить у самій назві книги. Іде о зборник шістнадцятёх текстів короткой прозы, котрый має шляхетный замір. Як повіла сама авторка у передслові, намагать ся читателя побавити і збавити го похмурных думок, єдночасно му на основі прикладів своїх літературных героїв проговорити до души і привести назад к людськости, котру сьме, видить ся, в сучасных тяжкых часах стратили.

Прозу *Люде, будьме людми* не є тяжко зачленити до розвитку русиньской літературы на Словакії по р. 1989, про котру є типічна орьєнтація на знаме домашнє середовиско і простых людей (напр. Штефан Смолей) і морално ці выховно діяти посередництвом байкы ці алегорічной пригоды (напр. Миколай Ксеняк). Поставами Германовой пригод суть просты люде, рїшаючі проблемы, котры приносить каждоденный живот. Выступають ту на єднім боці протагоністы, што роблять хыбы, піддаваючі ся своїм слабостям. А на другій стороні „барікады“ суть особы, якы охраняють людськость, моралны годноты і котры із стереотіпом „сельского розуму“ ці мудрости высококого віку приносять до проблематічных і нераз хаотічных сітуацій рїшіня, подають помічну руку. Часто піднимають варовный палець і высловлюють поучіня про своїх близких, але і читателів. Тото вшытко в усмівнім, часто гуморнім дусі.

Зборник Меланії Германовой може не приносить до русиньской літературы ніч радикалне ани револучне, но наісто в сучасности потребне. Не мусиме то поважовати за недостаток, бо авторка чутливо внимать тоту нележку добу і з щіроствів і змірливостів старшого чоловіка нукать рїшіня.

290 років од народження Андрія Бачинського, єпископа і просвітителя

Минуло точно 290 років од часу, коли ся народив визначный церковный єрарха і педагог, просвітитель русиньского народа – Андрій Бачинський. Як мукачовський єпископ переніс центр єпархії до Ужгорода. Марія Терезія го повірила реалізацієв школьської реформи.

Народив ся Андрій Бачинський 14-го **новембра 1732-го року в Бенятині, тогды Угорське кралєвство, днесь територія Словакїї, в Собранецькїм окресї.** Закончїв гімназію в Ужгородї, пак штудовав філософію і теологію на Тырнавскїй адалбертїнскїй колегїї, де у 1758-ім році здобув титул доктора теології.

Освіта здобута в періодї просвітницького абсолютизму му забезпечила енциклопедичну уровень знань і інтересів у світських дісциплінах.

У 1756-ім році був рукоположений на греко-католицького священника. Служив на парохїях в Гайдудорозї і Мукачовї аж до 1773-го року, коли був призначений Папом римским Кліментом XIV. за єпископа Мукачовской греко-католицькой єпархії. Тото призначіння потвердила і імператорка Марія Терезія.

На постї мукачовского єпархы був скоро штири десятки років. Почас тых років проявив ся як просвітитель і організатор школства, котре было підпорядковане єго єпархії.

Під єго веджінєм центр єпархії був перенесений з Мукачова до Ужгорода. Бачинський засновав і Ужгородську богословську семінарію у 1778-ім році.

В році 1777 Марія Терезія выголосила школьську реформу про Австро-Угорську імперію з назвов *Ratio Educationis*. Єпископ Бачинський був повірений реалізацієв той реформи на Підкарпатю. Підтримовав основаня учительской семінарії в Ужгородї, котрой задачов было виховлєвати учителїв. **Вдяка Бачинському было навчаня в ужгородських школах реалізоване в роднім – русиньскім языку. Русиньський язык за владыкы Бачинского став таксамо языком єпископской канцеларії.**

Бачинський, окрем іншого, помагав і основати грекокатолицьку семінарію Барбареум у Відню, де семінарісты з Підкарпатя, Пряшівщини і Галічі могли продовжовати в штудїях на высшій уровни.

Єпископ Андрій Бачинський выдав Біблію переложену до церковнославянського языка, основав таксамо єпископський архів і бібліотеку, створив круг просвітителїв, котры зоставлєвали учебники про новооснованы школы, занимали ся історієв русиньской церькви.

З єго ініціативы были написаны історичны роботы о Пікарпатю Іоанна Пастелія і Іоанникія Базіловича.

І сам єпископ був літературно плодний. Написав многы пастырскы писма і обїжники, котры стали визначными літературными памятками карпаторусиньского літературного языка 18-го столїтя. Много єго писем было опубликованых і проаналізованых в зборниках під редакцієв Андрія Шлепецького, Іштвана Удварі і Ігоря Задорожного.

Бачинський мав і соціалне співчутя із своїма віруючіма. Стараючи ся о соціалны условия своїх вірників, єпископ Бачинський ся часто поставив на бік селян в конфліктах із шлятов. **Вмер владыка Андрій 19-го децембра 1809-го року в Ужгородї.**

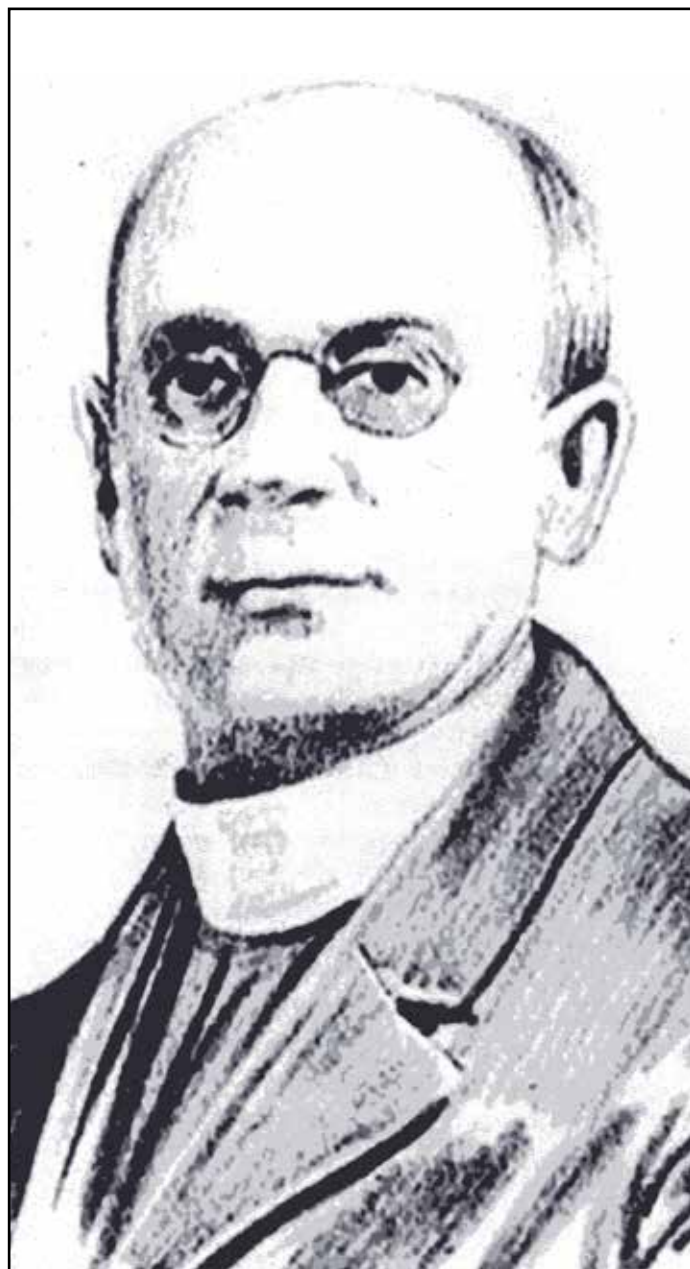
Споминаме 165-роча од народжіня священика і писателя ЕМІЛІЯ КУБЕКА

Емілій Кубек (Kubek Emil: Kubek Emilij A.) нар. 23. 11. 1857 у Штефурові в тогышнім Угорьскім кралёвстві, теперь на території Словакії, умер 17. 7. 1940 в Магоной Сіті, штат Пенсілванія, США. Быв священиком, лексікографом, писателём русиньской народной орьентації в США.

Е. Кубек був грекокатолицькый священик Пряшівской епархії (рукоположений в 1881 р.). По службі почас скоро двох десятироч у селі Снаков у пряшівській області (1885 – 1904) емігровав до США і од р. 1904 до своєї смерти повнив роль грекокатолицького священика в Магоной Сіті.

Перед одходом з Европы Е. Кубек закончив свою найважнішу языкознательску роботу – словник „**Старославянскій-оугорскій-рускій-нѣмецкій словарь къ священному писанію**“ (1906). Е. Кубек ся став найпродуктивнішим русиноязычным писателём у США, опубліковав велике множество ліричної поезії і повідань. У векшыні з них переважали теми носталгії за русиньсков отчизнов, котру охабив навсе. Е. Кубек є автором єдиного русиноязычного роману, выданого в США. Є то роман в трёх частях „**Marko Šoltys: roman iz žit'ja Podkarpatskoj Rusi**“, написаний ёго родным діалектом пряшівской області (латиньскыма графемами) і вышов у ёго штиритомнім зборнику творів „**Narodni povity i stichi**“ (1922 – 1923).

Література: František Dancák, „Z galérie našich rodol'ubov: Emil Kubek“, in *Gréckokatolícky kaledár 1977* (Братислава, 1976), с. 151-155; Микола Мушинка, „Еміл Кубек – перший романіст Закарпаття“, in: *Український календар 1980* (Варшава, 1980), с. 213-215; František Dancák, *Emil Kubek: kňaz, básnik, spisovateľ, jazykovedec, rodol'ub* (Prešov, 1999).

РУСИН Одборный і літературный часопис выдавать Академія русиньской культуры в СР (6х гоґне, náklad 1100 ks, IČO: 17079748). Предлатне 12 евр. Адреса редакції: Академія русиньской культуры в СР, Duchnovičovo nám. 1, 080 01 Prešov, SR. Телефон: 0917 171 912. Шефредактор: Мгр. Александер Зогуляк, языковий редактор: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД., редактор: Мгр. Михал Павліч, ПгД. Регістрацны чісла: ISSN 1339-5483, EV 328/08, MČ 49 589. Адреса на интернеті: www.rusynacademy.sk, e-mail: zozulakpo@gmail.com. Выдане 12. децембра 2022 р.

**KULT
MINOR**

FOND NA PODPORU KULTURY NÁRODNOSTNÝCH MENŠIN

Realizované z finančnou
podporou Fondu
na podporu kultúry
národnostných menšín

• *Высокошкольський учитель русинського языка у Сербії Михайло Фейса 5. 10. 2022 одсятковав своє 65-роча. Фото: А. З.*

• *Вызначный доктор Юрій Штенє з Батїславы, Русин 17. 10. 2022 став ся лавреатом Цїны Пряшївского самосправного края.*